

The Journal of International Civilization Studies
Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi
Volume III/ Issue I
ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY
DOI: <doi>10.26899/inciss.148</doi>

DR. RİZA NUR AND TANRIDAĞ MAGAZİNE

Prof. Dr. Zakir AVŞAR

Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi

zakiravsar@gmail.com

Abstract

A doctor who is a medical doctor, but a field stretching from politics to art, culture and history, Rıza Nur is a person who sees himself as enormously competent. The spiritual father of the ideologist Hussein Nihal Atsız.

II. In his long political life that started with the Constitution, "always opposed," he opposed everything. Rıza Nur, the Treaty of Moscow, the Treaty of Lausanne, and so on. The deputies in the Parliament and the Governments of the Executive Officers established in the period of the National Struggle (Government of the Turkish Grand National Assembly), once in the Cabinet, the Minister of National Education, then three times the Deputy Health and Social Assistance (Health and Social Assistance (Minister of Foreign Affairs), he remains a person who is not "informed" or has no accurate knowledge about the public despite the fact that he has been looking after the Minister of Foreign Affairs (Foreign Minister) several times.

Writing is a very important activity in your life. Many of the fields outside culture, art, history, literature, language, geography, etc., which is the main profession, have given considerable amount, volume and quality works. Moreover, it has given very important artifacts in the leading international medical circles of the devrin and the tabobah accepted in the authorities.

One of these works is the Tanrıdağ magazine and together with the young Turkists they gather around, they have 18 points. Undoubtedly, one of the most important reasons why his name is not mentioned with magazine or magazine is lost in the history of Turkish magazines is that the works of deceased Life and Memories have been left in the shadows all over the world and the loving, It is coming.

"The Turkish nation has a great love affair, and it is impractical to see him high." This man, who has been living for the rest of his life, is a student, a doctor, a deputy, a minister, a diplomat, a writer, etc. always wanted to be 'the best', 'not at the highest' in every job he did. All that they do for the nation that is 'connected with love'.

Article This article has been devised to support the recognition and understanding of this important person who contributed to Turkish nationalism.

Key Words: *Rıza Nur, Tanrıdağı Magazine, Turkism*

TÜRKLÜK İÇİN YAŞAYIP ÖLEN ADAM DR. RIZA NUR VE TANRIDAĞ DERGİSİ

Özet

Bir tıp doktoru olan ama siyasetten, sanata, kültüre, tarihe kadar uzanan bir sahada kendisini muazzam yetkin gören bir şahsiyet Rıza Nur. İdeolog Hüseyin Nihal Atsız'ın manevi babası.

II. Meşrutiyet'le birlikte başlayan uzun siyasî hayatında 'her zaman muhalif, 'her şeye muhalif olan Dr. Rıza Nur, Moskova Antlaşması, Lozan Antlaşması gibi Cumhuriyetimiz için çok çok önemli iki belgede imzası bulunmasına, I. ve II. Dönem TBMM'de mebus ve Milli Mücadele Dönemi'nde kurulan İcra Vekilleri Hükümetleri'nde (TBMM Hükümetleri) Kabine'de bir kez Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı), sonra da üç kez Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekili (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı) olmasına, birkaç kez Hariciye Vekilliği'ne (Dışişleri Bakanı) vekâleten bakmasına rağmen kamuoyunca fazla 'malumattar' olunmayan veya hakkında doğru bir bilgiye sahip olunamayan bir şahsiyet olarak kalmıştır.

Yazı yazmak hayatında çok önem tutan bir faaliyetidir. Kültür, sanat, tarih, edebiyat, dil, coğrafya gibi, asıl mesleği olan tababetin dışındaki pek çok alanda dikkate değer sayıda, hacimde ve nitelikte eser vermiştir. Üstelik çok mühim, devrinin önde gelen uluslararası tıp çevrelerinde ve otoritelerince kabul gören tababete dair eserler vermiştir.

Bu eserlerden birisi Tanrıdağ dergisi olup etrafına topladığı genç Türkçülerle birlikte, 18 sayı çıkarmıştır. Kuşkusuz ki, adının dergiyle anılmamasının veya derginin Türk dergiler tarihi içinde kaybolup gitmeye yüz tutmuş olmasının en önemli nedenlerinden birisi, merhumun Hayat ve Hatıratım adlı eserinin bütün hayatı boyunca yaptığı işleri çok gölgede bırakmış olması ve kendisine aşkla, muhabbetle bağlı kesimlerin artık ismini anmaktan imtina eder hale gelmesidir.

"Türk milletine büyük aşk derecesinde muhabbetim vardır. O'nu yüksek görmek gayemdir." diyen bu adam bütün ömrü boyunca, öğrencilik, hekimlik, milletvekilliği, bakanlık, diplomatlık, yazarlık vs. gibi yaptığı her işte daima kendisi 'en iyi' olmayı, 'en yüksekte' bulunmayı istemiş, bunun için çalışmıştır. 'Aşk derecesinde bağlı olduğu' milleti için yapmıştır bütün yaptıklarını.

Makale Türk Milliyetçiliğine katkı yapan bu önemli şahsiyetin tanınmasına ve anlaşılmasına yardım etmesi düşüncesi ile kaleme alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Rıza Nur, Tanrıdağ Dergisi, Türkçülük

GİRİŞ

Merkezefendi Mezarlığı'nda 4. Ada'da bir mezar kitabesinde şöyle yazar: "**Türklük için yaşadı öldü**".

Çocuğu olmamıştı. Hüseyin Nihal Atsız manevi evladı idi¹(Avşar, 2011:303). Öldüğü zaman kabrini yaptırmış, kitabeye de bunları yazdırmıştı...

1 Rıza Nur, Atatürk'ün vefatını müteakip Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 17.05. 1940 tarihli kararıyla Boğaziçi Lisesi Edebiyat Öğretmeni Hüseyin Nihal Atsız'ı evlat edinmiştir.

Henüz 30 yaşlarında genç bir tıp müderrisi (profesör) iken II. Meşrutiyet'le birlikte Meclis-i Mebusan'a Sinop mebusu (milletvekili) olarak katılan ve bütün siyasi hayatı boyunca hep kabına sığmayan bir muhalif olarak kalan Dr. Rıza Nur'du bu kabristan'da yatan... "**Türklük için**" yaşayıp, ölen.

Sinop'ta Rumi 1294'de (1879) doğan Rıza Nur'un babası Mahmut Zeki'dir. Okur-yazar bir kunduracı olan Mahmut Zeki askerliğini çavuş olarak yaptığı için Mahmut Çavuş olarak bilinir. Rıza Nur'un baba tarafından bilinen ilk ceddî Sinop Kalesi'nin Hisar denilen kısmında bulunan ve 1926'da yıkılan caminin imamıdır. Bu zat çocukluğunda ekmek yerken çok ufaladığı için kendisine kedi, sonra imam olunca *Kedi İmam* denmiş. Bu da aileye lâkap olarak geçmiş, *Kedi İmamgil* olarak anılmış aile. Zamanla kedi kalkmış *İmamgil* kalmış, daha sonra *İmamoğlu* olmuş.

Annesi Sinop'un tanınmış ailelerinden Zarflıoğulları'nın kızıdır. Rıza Nur gerek anne, gerekse baba tarafına ecnebi kanı karışmadığını iftiharla söyleyerek '*kanım halis Türk kanıdır*' der.

Annesinin beş vakit namazında, zeki, kendi halinde bir kadın olduğunu nakleden Rıza Nur babasının ise sert bir adam olduğunu, bazen kendisini ve kardeşlerini dövdüğünü söyler. Dört yaşında Kapan'daki ilk mektebe başlar. Buradan hatırladıkları Ahmet Efendi adındaki başhoca, Hacı Dayı adındaki iki büklüm bir ihtiyar, değnekler ve falakalardır... Bir de bu hocaların önünde diz çöküp oturmaları...

Oradan Selçuklu Sultanı Alâaddin'in yaptırdığı Büyük Cami'nin avlusundaki ve İsfendiyaroğulları mezarlarının yakınındaki Rüştîye Mektebi'ne girer. Ondört yaşında Rüştîye'yi bitirir. Babası O'nu İstanbul'a götürür. Halasına teslim eder. Tıbbîye'ye girmek için Askerî Rüştîye'de okumak gerektiğinden Soğukçeşme Askerî Rüştîyesi'ne kaydolur. Onaltı yaşında buradan şahadetname alır. Babasının '*doktor ol*' ısrarlarına rağmen kendisine '*Harbiye İdadisi*' elbisesi yaptırır. Kuleli İdadisi'ne gider. Perşembe günü gittiği için 'bu gün tatil oluyor, Cumartesi gel' cevabını alır. Cuma günü Mülkiye Mektebi'nde okuyan bir hemşehrisine rastlar. O da illa doktor olmasını ister, askerliğin iyi olmadığını söyler. Bunun üzerine Cumartesi günü gidip Tıbbîye İdadisi'ne yazılır. 1895'de mezun olur. Sonra Askerî Tıbbîye'ye devam eder ve 1901'de Tabib Yüzbaşı çıkar. Bu dönemde şiir yazar, felsefeye merak sarar; Lamark, Darwin, Bohner, Hegel, Şopenhaur, Spencer gibi bir takım filozofları okur. Bunları kısmen anlar fakat tam anlatabilecek bir rehber de bulamaz. Felsefeden çabuk bir iştahsızlık duyar ve vazgeçer. Fakat edebiyattan bir türlü kendini alamaz. Bir taraftan da politika ile uğraşır. "O vakit Avrupa ve Mısır'da Abdülhamit aleyhine yapılan neşriyatın civcivli zamanı idi. Ahmet Rıza Bey, *Mizan* Gazetesi sahibi Murad Bey, Prens Sabahattin Bey Avrupa'da idiler. Beş altı gazete çıkarıyorlardı. Bunları getirtiyor, Galata'da şimdiki Osmanlı Bankası karşısındaki Fransız Postanesi'ne gidiyor, bir kaçıma dışarda tarassut ediyor, birimiz gidip alıyorduk" (Nur,1967:118) sözleriyle politikaya ilgisini nakleder.

Hatıralarında, öğrencilerin aralarında para toplayıp, harçlıklarından üç-beşyüz kuruş biriktirip, Avrupa'da çalışanlara gönderdiklerini, Perşembe günleri okul çıkışı Harbiye ve Bahriye talebeleri arasına girerek onları irşada çalıştıktıklarını da nakleden Rıza Nur: *"Bu paraların bir kısmı Ahmed Rıza'ya giderdi. Politika âlemine girdikten sonra işittim ki Ahmed Rıza Türkleri ancak bir defa hanesine kabul edermiş, kabul saati zamanında misafir odasına peynir ekmek kor ve herkes gelince yermiş. Maksudı tabi böyle yaşadığını göstermekti. Hâlbuki kendisine böyle para gönderildiği gibi Mısır Prensi ve prensesleri de verirmiş..."* (Nur,1967:135)" diyerek yanılıklarına hayıflanır.

Okulda derslerin ağırlığı, bir gün yakalanıp sürülme korkusu Rıza Nur'u politikacılığı gevşetmeye sevkeder. Şiir yazmak için de 'iptida ilme çalışmak, sonra kendini buna vermek' gerektiği düşüncesine varır. Bu arada Mizancı Murad'ın Avrupa'dan Türkiye'ye gelmesi orada bütün işlerin sönmesi, İstanbul'da birçok kişinin sürgüne yollanmasıyla sonuçlanınca Rıza Nur'un politikayı bırakıp okulla haşır-neşir olma fikri pekişir. Sürekli okumaya başlar. Kimseyle görüşmez, şakalaşmaz, konuşmaz, hatta gülmez. Adı *Diyojen'e* çıkar.

Doktor çıkmalarına üç dört ay kala yirmi gün hapis yatar Rıza Nur. O'nun isyankâr ruhunun iyi bir göstergesi olan bu olayı şöyle anlatır: *"Hayata gireceğiz diye seviniyordum. (...) Bir gün dizildik, yemeğe gitmek için emir bekliyorduk. Yanımda birkaç arkadaş konuşuyorlardı. Dâhiliye Zabiti olan bir mülazım da önümüzde duruyordu. Bunları konuşuyor diye azarladı ve fena laflar söyledi. Bunlar sustular fakat benim izzet-i nefsim dokundu. Halbu ki ben lâkırdıya da karışmamıştım. Hiddetle dedim ki: "Zabit efendi! Konuştularsa adam yemediler ya. Konuşmak terbiyesizlik olur mu? Senin söylediklerin terbiyesizcedir. Biz bir kaç ay sonra çıkıyoruz; yüzbaşı olacağız, sen mülazımsın. Bari bunu düşünüydin..."* Zabit bir şey söylemedi. Gitti. Müdüre şikâyet etmiş. Beni hapsettiler. Yirmi gün ceza verdiler. (...)"

Neyse ki o günlerde okulu teftişe gelen Harbiye Mektebi Nazırı Rıza Paşa cezası tamamlanmadan Rıza Nur'u serbest bıraktırır.

Rıza Nur *Hatırat*'ına not düşer: *"Rumî 1317'de doktor ve Yüzbaşı olduk."*

Tıbbiye'yi bitirdikten sonra iki ay boyunca istediği gibi gezip tozan Dr. Rıza Nur, Alman Profesörler getirilerek tesis edilen Saray içerisindeki Gülhane Hastanesi'nde staja başlar. Askeri Tıbbiye'yi bitirenler burada bir yıl stajdan sonra ordulara gönderilmektedir. Burada dersler Fransızca'dır. Okuduğu Fransızca kitapları anlamasına rağmen, pratik yapmadığı için konuşamayan Rıza Nur, Fransızca konuşan bir ailenin yanına pansiyoner olarak girmeye karar verir. Bu iş için de elli altın civarında para gerektiğini düşünerek İstanbul dışına çıkmaları şiddetle yasak olmasına rağmen gizlice Sinop'a gider. Parayı bulup döner. Galata Kuledibi'nde Fransızca konuşan bir Yahudi aileye pansiyoner girer. Fransızcası bir hayli ilerler fakat ailenin genç kızı kendisine ilgi duyar. Irk taassubu içindeki bir Türkçü olan Dr. Rıza Nur'un bir Yahudi'yle evlenmek ya da birlikte olmak işine gelmediği için buradan ayrılır. Burada, iki husus öne çıkmaktadır: Birincisi, merhumun ırkçı yönüne işaret etmesi, soyunu bozmamak, kanını karıştırmamak konusunda kendince sergilediği titizlik, diğeri ise egosunu okşayan hususları bir şekilde mutlaka ifade etme ihtiyacı duymasındır ki, bir gayrimüslim genç

kızın ilgisi de zaten egosunu son derece şişirmektedir. Ayrıca, hatıralarına baktığımız zaman Rıza Nur'un kadınların kendisine ilgisi hususunda her zaman mübalağalı ve gururlu bir anlatımı ve yaklaşımı vardır...

Gülhane'de ilk olarak dâhiliye şubesine girer. Burada hocaları Deicke (Dayka) Paşa² ve Süleyman Numan'dır. Dayka Paşa'dan sürekli övgü ile bahseden Dr. Rıza Nur, Süleyman Numan'ın pek cahil olduğunu söyler. Gülhane'de bir taraftan stajyerliğini tamamlarken diğer yandan da *Fenn-i Hitan* (Modern-fennî sünnet) adındaki eseri üzerinde çalışır. Bu arada çalışkanlığı Prof. Reider ve Dayka Paşa'nın takdirlerini kazanır. Stajını başarıyla tamamlar. Bâb-ı Seraskeri tayinini Basra'ya çıkarır. Fakat Almanlar onu asistan olarak seçerler. Buna Serasker Kapısı razı olmaz, Rıza Nur'u Basra'ya göndermek ister. Almanlar da ısrarlıdır. Asistan kalan on kişiye hastanede odalar vererek, dışarı çıkmamalarını tembihlerler. Hastane içerisinden onları kimsenin alamayacağını, ancak dışarı çıktıkları takdirde yakalanırlarsa karışamayacaklarını söylerler. Kanun neferleri (inzibat askerleri) sürekli hastane etrafında dolaşırlar ama içeri girmeye cesaret edemezler. Rıza Nur "*Bu hale hem sevindim, hem kan ağladım*" der hatıralarında, çünkü Türkiye'nin payitahtında Gülhane'nin bir Alman kolonisi halini alması ve hükümetin polisinin oraya girememesi feci şeydir. Bu hâl üç-dört ay sürer. Nihayet Almanlar dediklerini kabul ettirerek, Rıza Nur ve arkadaşlarının asistanlığını Hükümet'e tasdik ettirirler. Dayka'nın asistanlığını iki yıl sürdürür. Bu arada *Fenn-i Hitan*'ı bitirir. Hocaları Dayka ve Witting eserini çok beğenirler. Witting *Fenn-i Hitan*'ı Almancaya çevirerek yayınlar.

Bir yıl sonra Yemen'e tayin olunur. Almanlar göndermezler. Daha sonraki yıl yine Yemen'e tayini çıkar, Almanlar yine göndermek istemezler, Dayka uğraşır gitmemesi için, olmaz. Nihayet Alman Sefiri Von Bierberstein, Dayka'nın ricası üzerine Cuma Selamlığı'ndan sonra huzura çıkıp "*Rıza Nur hastaneye lâzımdır. Onsuz olmaz, muavin olarak bırakmanızı rica ederim*" der; çıkarılan irade-i şahane ile yine Gülhane'de kalır. Yemen'e gitmek istemeyişini hep Almanlar'ın göndermek istemeyişini ifade eder. Böyle durumlarda yabancıların Türklerin işine karışmasından pek de rahatsız olmaz. Oysaki, başka hususlar gündeme geldiğinde yabancıların müdahalelerinin kendisini derin teessüre soktuğunu sıklıkla yineler.

Gülhane'de o kadar çok çalışır ki, Cuma ve Pazar günleri Hastane tatil olmasına rağmen yine hastanede kalır, diğer servislerle ilgilenir, laboratuvarında çalışır.

Dr. Rıza Nur Almanların intizam, ilim ve çalışmada seçkin kusursuz insanlar olduğunu söyler, fakat onları pek kibirli ve hodbin bulur. Üstelik "*kadınları bile bu haldeydi*" diyerek unutamadığı bir hatırasını zikreder: "... Bir gün Hastane'de nöbetçiydim. Kâtibe bir kurşun kalem lâzım olmuş. Bütün

2 Alman İmparatoru'nca İstanbul'a gönderilen Bonn Üniversitesi Profesörleri Operatör Reider ve Deicke'a paşalık rütbesi verilmiş, bu ilim adamları yıllarca Türkiye'de kalmışlardır.

malzemeyi baş şüvester verirdi. Bana geldi. Arattım, yok, kâtip de hesaplar yapacak, kalemi yok. On para verdim. 'Git, al!' dedim, almış. Sonra şüvestere söylemiş. Şüvester bana geldi. Dedi ki, 'sen bir tuhaf adamsın. Ne haddin senin? Kurşun kalem aldırıyorsun?' bu hakaretli sözüne rağmen 'Ne zararı var? Hem on para, Hem ben kesemden verdim. Sizden istemedim.' dedim. 'Yok...' dedi, tepindi. Artık kendimi kaybettim, ben de söylendim. Gitmiş Dayka'ya şikâyet etmiş. Dayka beni çağırttı. Anlattım. O da 'Yok olmaz! Biz her şeyi Almanya'dan getiririz. Burada başka mal alınmaz' dedi. İşin sebebini de anlatmış oldu. Bu söz ciğerime işledi. Türk'ün on parasının bile Fransız veya başka millet malına sarfına razı değiller. İllâ Alman malı olmalı. Müthişti; fakat bu gün düşünüyorum, bu dehşet Türk içindir" (Nur,1967:160-161)".

Bu esnada paşa olan Witting ile birlikte mühim hastalar üzerine çalışmalarını yazıp, Fransızca, Almanca olarak yayınlamaya başlar.

Fenn-î Hitan ve sünnet aletleri ve ameliyat usulleri koleksiyonundan dolayı II. Abdülhamit'in takdirlerini kazanır. II. Abdülhamit'in iradesiyle rütbesi kolağalığına yükseltilir. *Fenn-î Hitan* basılır.

Gülhane'deyken bir de Zebefçe'ye geçici tayin olunur. Bulgaristan'ın Rumeli'deki askerlerimizin ununa zehir karıştıracağı jurnalini alan II. Abdülhamit, oraya bakteriyolog ve kimyager gönderilmesini irade eder. Rıza Nur ve mektep arkadaşlarından Moiz isimli bir Yahudi'nin gönderilmesine karar verilir. Tıbbî tahlil yapacak alet edevat bulamadıklarından, istedikleri şeyleri de kimsenin ciddiye almamasından dolayı gümrük kontrol memurluğunun ötesinde bir şey yapamaz. Sonuçta yeniden Gülhane'ye kapağı atmayı başarır.

Tıbbiye Mektebi ile Gülhane arasında çekişme vardır. Tıbbiye Mektebi'nde Fransa'da tahsil gören hocalar vardır. Gülhane'yi Almanlar kurmuşlardır. Bir Almancılık, Fransızcılık husumeti doğar. Besim Ömer Paşa'nın Fransızcılığından dolayı Onunla iyi ilişkileri bulunan Rıza Nur'a soğukluk göstermeye başlar. Dayka kendisini savunursa da yine araları düzelmez.

"Anladım ki iş fena, bu fenalığın sebebi de Witting'te" diyen Dr. Rıza Nur, "Benim bir kötü huyum var. Bunu ıslah edemedim. Bana karşı bir yerde, bir işte çirkinlik, haksızlık gördüm mü hakkımı almak için daha ziyade uğraşacağıma hepsini, orayı ve işi de terk eder, çekilip giderim. Menfaatim, emeğim, istikbalim yanar." diye anlatır. Gülhane'yi terk etme olayını. Mektep'te emraz-ı dâhiliye muavinliği imtihanını kazanır. Fakat Serasker Kapısı yine tasdik etmez. II. Abdülhamit'in sevdiklerinden olan Necmettin Molla araya girer, gerekli onayı sağlar. Böylece Gülhane'deki muallim muavinliği görevinden ayrılmış, Mektep'te asistanlığa başlamış olur. İlk sene öğrenci gibi sadece derslere girer, dinler. Ancak ikinci sene ders vermeye başlar. Binbaşılığa terfi eder.

Yeniden politikaya heveslenir, Galata'da Avukat Baha ve Manyasizade Refik Bey'in yazıhanesinde tabanca ve bıçak üzerine yemin ederek İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girer" (Nur,1967:167). Birkaç ay sonra da Meşrutiyet ilan olunmuştur... II. Meşrutiyet ilan edildiğinde 30 yaşındadır, tabib binbaşısıdır ve profesördür...

Ve bizi ilgilendiren hayatı işte bu andan itibaren...

II. Meşrutiyet ile siyasete atılan bu kabına sığmaz, çalışkan, atılgan, kavgacı, cesur ama daha fazla müdebbir bir adamın tababet mesleğinden ziyade siyasi hayatı, sosyal ve kültürel ilgileri, hizmetleri kamuoyunun daha fazla ilgisini ve merakını celbetmiş, hakkında pek çok çalışma üretilmiştir ve bundan dolayı çalışmalar büyük ölçüde siyasi ve sosyal yönünü öne alan çalışmalar olmuştur.³

Genel olarak merhum Dr. Rıza Nur'dan bahsedilince akla **Hayat ve Hatıratım** isimli eseri gelir⁴. Bu eserde, merhum olayları, kişileri yansıtırken ne yazık ki, objektif olamaz, çoğunlukla hezeyana, hakarete varan anlatımları benimser, hatta sıklıkla küfür eder.

Merhum Dr. Rıza Nur, özellikle Hayat ve Hatıratım adlı eserini yazdığı süreçte, sağlıklı bir ruh hali ile yaşayacak atmosferden bir hayli uzaktır. Çok sevdiği ülkesinden ve milletinden ayırır. Kendi ifadesiyle sürgündedir, yalnızdır, geçim sıkıntısı içindedir, mutsuzdur, hatta karısıyla bile kavgalıdır... Dünyanın en çalışkan insanlarından birisidir ama yaptıklarıyla tatmin olmamaktadır, toplumun önünde olmayı arzu etmektedir ama böyle bir imkân ve ortamı kalmamıştır. Bunların etkisiyledir ki, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, İsmet İnönü'ye, Fevzi Çakmak'a ve diğer siyasi, askeri ve bürokratik şahsiyetlere karşı adeta bir kin ve nefret içeren yaklaşımlar ortaya koyabilmiştir. Özellikle Atatürk ile ilgili çok yakışsız, gerçeklerle bağdaşmayan ve bilim ve tarihi hakikatlerin dışında iddiaları olmuştur ki, bu iddialar araştırmacılarca belgelerle bütün boyutlarıyla çürütülmüştür.

İşin ilginç tarafı şuradadır ki, merhum Dr. Rıza Nur'a belki de hayatının en büyük iltifatını, takdirini gösteren insan Mustafa Kemal olmuştur. Kendisini I. Meclis'te, Maarif (Milli Eğitim) Bakanı olarak görevlendirmiş; daha sonra Sağlık Bakanı olarak kabinede görev yapmasına imkân tanımıştır, keza Dışişleri Bakan Vekili olarak yetkilendirilmiş, yine Moskova ve Lozan Antlaşmalarında murahhas (delege) olarak tayin edilmiştir. Kuşkusuz ki, bir fani için bu kadar önemli görevleri takdir

3 Dr. Rıza Nur üzerine bundan 22 yıl önce çalışmaya başladım. Hem yazdıklarını toplamak, hem de hakkında yazılanları bir araya getirmek için yola çıkarken, bir de baktım ki, ben de Onun hakkında yazmışım: Bir Muhalifin Portresi/ Dr. Rıza Nur, (Şehir Yayınları, Belgesel Kitaplar, İstanbul, 1992). Sonraki yıllarda Rıza Nur üzerine başka çalışmalar da oldu. Ancak, çalışmamın baskısının bitmesi ve yoğun talepler üzerine yeniden eseri gözden geçirmek zorunda kaldım ve ilk kitaptan 20 yıl sonra ilkinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş halini bu sefer Her zaman, Herşeye, Herkese Muhalif Bir Türkçü'nün Portresi, Dr. Rıza Nur, (Bengi Yayınları, İstanbul, 2011) adıyla neşrettim. İttihat ve Terakki konusunda ülkemizin yetiştirdiği en büyük uzman şahsiyetlerden 2012 sonunda kaybettiğimiz Merhum Erol Şadi Erdinç'in de katkılarıyla kitabın ismi bu halini almıştır.

4 Dr. Rıza Nur, Hayat ve Hatıratım, Altındağ Yayınları, 1967, tarihli bu dört ciltlik yayının ilk iki cildi yayınlanınca İstanbul sulh Ceza Mahkemesi'nin 1968/36 Sayılı kararı ile 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Kanunu'na göre toplatılmıştır. Daha sonra diğer ciltleri ile ilgili olarak da aynı kanun hükümleri geçerli olmuştur. Rıza Nur, bu eserini 1928 yılından itibaren yazmaya başlamış; 17 Ocak 1930 günü bitirmiştir. 1936 yılına kadar da çeşitli yerlerine toplam 243 sayfayı bulan eklemeler yapmıştır. Toplamı 2005 sayfadır.

etmek, onun niteliklerine ve yeteneklerine olan bir güvenin, hizmet etmesi için fırsat tanınmasının göstergesidir. Mustafa Kemal Atatürk, Rıza Nur'un devlet hizmetlerinde bu kadar öne çıkmasına vesile olduğu gibi, hazırladığı Türk Tarihi'nin yayınlanmasında da destekçisi olmuş, onun bilimsel yönünü olmasa bile gayretini, çalışkanlığını takdir etmiştir. Buna rağmen, merhum Rıza Nur, Mustafa Kemal Paşa'ya 1926 yılından vefatına kadar muhalif kalmış, ülkeye dönüşü İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Hayat ve Hatıratım adlı eseri bize göstermiştir ki, bu muhalefet Atatürk'ün vefatıyla bile son bulmamıştır...

Hayat hikayesi dolu doludur. Kaçışlar, kovalamalar, korkular, panikler, sevinçler, kederler, başarılar, hezimetler iç içedir. Hep çok çalışkan ve üretken bir insan olmuştur. Asla boş bir anı olmamıştır.

Yazı yazmak da yine hayatında çok önem tutan bir faaliyettir. Kültür, sanat, tarih, edebiyat, dil, coğrafya gibi, asıl mesleği olan tababetin dışındaki pek çok alanda dikkate değer sayıda, hacimde ve nitelikte eser vermiştir. Üstelik çok mühim, devrinin önde gelen uluslar arası tıp çevrelerinde ve otoritelerince kabul gören tababete dair eserler vermiştir.

Bir listesini bu yazı çerçevesi içinde aktaracağımız eserleri, pek çok alana yayılmıştır. Kuşkusuz ki, tababet alanı dışındaki eserlerinin niteliğine, kalitesine ilişkin bugünün şartlarında tartışmalar yürütmek çok da faydalı bir faaliyet olmayacaktır. Sözelimi, çok ayrıntılı ve hacimli bir çalışma olan Türk Tarihi ile ilgili olarak, pek çok tarihçi, uzman kişi hem takdir düşüncelerini ifade etmiş, hem de yoğun eleştiri getirmiştir, ancak burada bizim açımızdan önemli olan husus bir tıp doktoru olan ama siyasetten, sanata, kültüre, tarihe kadar uzanan bir sahada kendisini muazzam yetkin gören bir şahsiyetin var olmasıdır. Kendisine olan bu özgüvendir ki, Onu devrin kendi alanlarında en önde gelen şahsiyetleriyle, uzman, akademisyen isimleriyle polemiklere bile sürüklemiştir. Bunlarla ağız dalaşından hiçbir şekilde kaçınmayı bile düşünmemiş; muhtemelen ki, yazdıklarından da öyle görülmekte, büyük bir keyif almıştır.

Rıza Nur Bey'in Türkiye'ye dönüşünden itibaren etrafında yer almış şahsiyetler, bu ateşli Türkcü ve çalışkan insanın bir hatırat yazdığını ve bu hatıratı ölümünden sonra okuyucuya açılması kaydıyla bir kütüphaneye teslim ettiğini bilmiyorlardı. Nitekim Hayat ve Hatıratım adlı eser ortaya çıktığında, Dr. Rıza Nur Bey ile hayatının son dönemlerinde ilişkide bulunan pek çok şahsiyet derin bir sukut-u hayal yaşamışlardır ki, bunların başında Atsız Bey, Dr. Fethi Tevetoğlu ve Prof. Dr. Hikmet Tanyu gelir. Merhum Tevetoğlu, Türkiye'ye döndükten sonraki süreçte Rıza Nur Bey'le olan münasebetlerinde Hayat ve Hatıratım'da aktarılan iddia ve isnatlara benzer hiçbir hususu kendisinden işitmediklerini, yıllar sonra böyle bir eserle karşılaştıklarında ise şaşırıldıklarını ve çok üzüldüklerini bu satırların yazarına ifade etmişlerdir⁵.

5 Rıza Nur üzerine çalışmaya başladığım zaman, bana çalışmalarında emeği geçen pek çok sevdiğim, saydığım kıymetli büyüğüm var ki, bugün maalesef aramızda yoklar. Rahmet-i Rahman'a kavuştular, uçağa vardılar...

Ülkeye döndüğü zaman, hiçbir şekilde politikaya bulaşmamaya özen göstermiş; etrafına topladığı genç Türkçülerle birlikte, 18 sayı çıkarabildiği *Tanrıdağ dergisini* çıkarmıştır. Kuşkusuz ki, adının dergiyle anılmamasının veya derginin Türk dergiler tarihi içinde kaybolup gitmeye yüz tutmuş olmasının en önemli nedenlerinden birisi, merhumun Hayat ve Hatıratım adlı eserinin bütün hayatı boyunca yaptığı işleri çok gölgede bırakmış olması ve kendisine aşkla, muhabbetle bağlı kesimlerin artık ismini anmaktan imtina eder hale gelmesidir.

Oysa ki, Tanrıdağ dergisi, Türk kültür tarihi ve Türkçülük akımının belli bir sistematik kazanması bakımından önemli bir çalışmadır.

Daha Paris'den Mısır'a giderken bile aklında birgün İstanbul'a gidip gazete çıkarmak bulunan Rıza Nur Bey bu fikrini açtığı çevresindeki gençlerden -ki en başta Mükrimin Halil Yinanç'tan- olumsuz cevaplar alır. Gençler, yaşının ve sıhhatinin böyle birşey yapmaya müsait olmadığını, dinlenmesi gerektiğini söylerler. Çıkaracağı derginin adı da *Tanrıdağ'dır*. Hatta Tevetoğlu'na da böyle bir dergi çıkaracağını, yardımını istediğini yazar. O da derginin Rıza Nur'u yoracağı endişesindedir (Tevetoğlu, 1968:70).

Kimse Doktor'u verdiği kararından vazgeçirememiştir. Tanrıdağ Dergisi'nin ilk sayısı 8 Mayıs 1942 günü çıkmıştır. Büyük boy olarak yayınlanan derginin başyazı sayfasında Oğuz Kağan'ın bozkurtla birlikte büyük zafere giderken temsili bir resmi bulunmaktadır.

Dergi'nin her sayısında yer alacak olan bildirmede: *“Hepsi de Türk ve Türkcü olan arkadaşlarla Tanrıdağ dergisini yazıyoruz. Emelimiz en küçüğünden en büyüğüne menfaat ve mevki düşüncelerinden uzak olarak sırf Türk'e hizmettir. Dileğimiz sırf bu hizmete nail olmaktan ibarettir. Halis Türk yaratılmak iftiharını bize yetiyor. Rıza Nur”* denirken, *“Tanrıdağ Ortaasya'da eskidenberi Türklerin kutlu saydıkları bir dağın adıdır”* açıklaması ve *“Bu dergide ayrı bir imla takib olunacaktır. İlerde imla, yazı ve dil hakkındaki fikirlerimizi yazacağız”*, ayrıca *“Tanrıdağ'ın meslekine muvafık olmayan yazılar kabul olunmaz. Kabul olunmayan yazılar iade olunmaz”* (Tanrıdağ Dergisi, 8 Mayıs 1942, Sayı:1) kayıtları düşülmüştür.

Ayrıca başyazı yoktur. İlk sayıda Rıza Nur'un “Türk Kantiği/Milli İlahi” ve “Türk Baturluğu” adlı iki şiiri vardır. İlk makale de yine Rıza Nur'un “Türk Nasyonalizmi” başlıklı yazısıdır...

Başta Rıza Nur'un kendisine imzaladığı resmi ve kütüphanesi için verdiği Türkbilik Revülerini bana hediye eden merhum Dr. Fethi Tevetoğlu Bey, Dr. Fethi Bey'e beni takdim eden genç bir yaşta aramızdan ayrılan merhum yeğeni sevgili Tuncer Tevetoğlu Bey, Cenap Şahabettin'in oğlu, Hukukçu ve Biyolog, dünyanın en büyük deniz kabuğu kolaksiyoncularından olan merhum İsmet Rasih Tümtürk Bey, merhum Prof. Dr. Hikmet Tanyu Bey, merhum Prof. Dr. Reha Oğuz Türkkay Bey, merhum Cemal Kutay Bey, merhum Muzaffer Eriş Bey, en son Altan Deliorman Bey, geçen yıllar içinde birer birer Hakka yürüdüler. Allah (c.c) hepsine rahmet ve mağfiret eylesin.

Derginin çıktığı dönem boyunca yazarları arasında Atsız, M. Halit Bayrı, Edip Ayel, Dr. Mustafa H. Akansel, Hüseyin Namık Orkun, Muzaffer Yersel, Suat Vural, Selahattin Ertürk, S. Cenani, Kemal Or, Basri Gocul, Tevetoğlu, Nejdet Sançar, Dr. İzzettin Şadan, C. Oğuz Öcal gibi isimler yer almıştır.

Dergi'de 2. Sayıdan 9. Sayıya kadar süren bir ilan vardır ki çok ilgi çekicidir: “*Cerrahi Aletler Satılık, 190 Parça, Müracaat Tanrıdağ İdarehanesi*”... Aslında hayatı boyunca tüm niteliklerinin yanı sıra iyi hekim, iyi cerrah olan Dr. Rıza Nur'un artık mesleğini hiç icra etmeyi düşünmediğinin bir göstergesi olsa gerektir bu ilan...

Rıza Nur Tanrıdağ'ı ilmi, edebi bir dergi yapmak niyetindedir, ancak 9. Sayı'da “*Artık Yeter*” diye isyan eder, bu yazısında, birilerinin Tanrıdağ Dergisi'nin başarısını kışkırdığı ve yayımı sekteye uğratmak maksadıyla kasıtlı olarak, kendisinin 150'likler listesinde olduğu için uzun yıllar yurt dışında kaldığı propagandasını yaptığını, oysaki kendisinin milli savaşta Ankara Hükümeti aleyhine millet düşmanları ile birleşen insanları Lozan'da birilerinin kurtarma gayretine rağmen antlaşmaya koyduran kimse olduğunu, Milli Savaşta Ankara'da vekillik, mebusluk eden birisi olduğunu belirtir. Bununla yetinmeyip şimdi de namussuzun birinin “*Vaktiyle Rıza Nur'u Hükümet hudut haricine sürmüştü, şimdi de takip ediyor. Tanrıdağ'a henüz dokunmuyor amma ne yazıyor, onu öğreniyor. Sakın Tanrıdağ'ı okumayınız! İlh...*” dediklerini oysaki Cumhuriyet Hükümeti'nin kendisini sürmediğini, Mebus olduğu halde kendisinin mebusluğu bırakarak Paris'e gidip 12 sene ilmi tetkikatda bulunduğunu, Hükümet'in kendisini takip etmediğine de emin olduğunu, fikirlerinin zaten belli olduğunu, Hükümet'in Tanrıdağ'ı kapatmak istese zaten bunu yapabileceğini söyler, “*Fikirlerim de muzır değil, bu millet için hayırlı ve ilmi şeylerdir. Zaten ilim sahasından çıkacağım yok. (...) Biz bunu para kazanmak için yapmıyoruz, nitekim ortalıktaki pahalılığa rağmen fiatını bile artıramıyoruz. Şu dünyada benim üç türlü düşmanım vardır. Başka yoktur. Bunlar: Türk düşmanları, Komünistler ve namussuzlardır. Fakat it ürür, kervan yürür. Biz böyle çok tezvirat gördük. Hepsi sabun köpüğü gibi sönmüştür.*” (Tanrıdağ Dergisi, 3 Temmuz 1942, Sayı:9) demiş olsa da, belli ki, sınırları epeyce gergindir.

Her sayısının ilk sayfasına “*Bu Türklerin Dergisidir*” kaydı konulan, Cuma günleri çıkan bedeli 10 kuruş olan, “*Türkçü, İlmî, Edebî Haftalık*” **Tanrıdağ Dergisi** gerçekten de Doktoru çok yorar. Tek başına her şeyine koşuşturmaya uğraşır derginin 18. sayısını bitirdiğinde kendisi de bitmek üzeredir.

Üstüne üstlük, dergi için kâğıt almaya gittiği Yahudi kâğıt tüccarı önce anlaştığı fiyattan fazla para islemektedir. Çok kızar. Eli ayağı titrer. Hıncını alamaz. Eve döner... 8 Eylül 1942 saat 0.20'de birden rahatsızlanır, yanında çalışan hizmetçi kızı alt kattaki Dr. Semih Sümerman'a gönderir. Doktor Sümerman bir iğne yapar ama ciğere kan hücum etmiş olduğundan kurtarılamaz... Gözlerini ebediyen hayata kapar (Gençoğlu, 1962:13)... Haberi Atsız Bey'e Dr. Külahlıoğlu verir. Dr. Rıza Nur'un “*Tolunay*” diye hitap ettiği merhum eşi Bedriye Hanım ile birlikte hemen hazırlanırlar Sülün Palas Apartmanı'na geçerler ve son ziyaretlerini yaparlar.

Dergi'nin son sayısının yayın tarihi 4 Eylül 1942'dir. Derginin son sayısında Tevfik Fikret ile ilgili bir değerlendirmeye başlar, yazının gelecek sayıda devam edeceğini de bölüm sonunda duyurur. Ne var ki, bu yazının arkası gelmez...

Türklük için yaşayıp ölen, Türk milletine büyük aşk derecesinde muhabbeti olan, bu insanın yani Dr. Rıza Nur'un hayat hikâyesi öyle doludur ki, sanki 64 yıl değil de, çok daha uzun yıllar devam etmiş gibidir... Kendi kendisini tanımlaması onun hem milletine, hem de milletin mümtaz bir ferdi olan kendisine olan muhabbetini ortaya koyar. Ancak, işin ilginç yanı, milletin içinden bildik tanıdık isimlerin pek çoğunu asla sevmez. Tanımadıklarını sever. Bilmediklerini, kendisiyle teması olmayan, kalabalıklarda kaynaşmış insandır onun için aşk derecesinde muhabbeti hak eden millet...

Kendi kendini tanımlama ile *"uzunca boylu, etlice, beyaz derili, sarıgözlü, açık kestane saçlı, cimcimesinin teşekkülü iyi bir adamdır."* Tabii bu fiziki özellikleridir anlatılan kişinin. Zeki bir adamdır. Öyle olduğunu söylerler. *"Dünyada iki şeye düşkündür: Kendisine namuslu adam, çalışkan ve vatansever adam desinler... Buna daima çalışır."* Ve bu sözü demelerini ister. Yine kendi anlatımıyla, *"Ayyaş değildir. Fuhuşa düşkün değildir. Kumar bilmez. Tütünü ara sıra içer. Ne zevke, ne eğlenceye, ne de yemeğe düşkündür..."*

"Türk milletine büyük aşk derecesinde muhabbetim vardır. O'nu yüksek görmek gayemdir." diyen bu adam bütün ömrü boyunca, öğrencilik, hekimlik, milletvekilliği, bakanlık, diplomatlık, yazarlık vs. gibi yaptığı her işte daima kendisi 'en iyi' olmayı, 'en yüksekte' bulunmayı istemiş, bunun için çalışmıştır. Ama 'aşk derecesinde bağlı olduğu' milleti için yapmıştır bütün yaptıklarını... Bulduğu bütün görevleri lâıkiyla yerine getirmek istemiş ve belki de 'gereğinden fazla' layıkıyla yerine getirmek düşüncesi O'nu birtakım yanlışlıklara sürüklemiştir... Ciddiyeti, son derece muntazam programlı hayatı zamanla kendisini evhamlı bir tip haline getirmiş; evlilikte aradığını bulamaması, huzursuzluğu ise asabı bozuk, geçimsiz bir insana dönüşmesine sebep olmuştur. Çok arzuladığı halde bir 'evlat' sahibi olamayışı ise Türklüğe daha sıkı sarılmasına, milletini 'evlâdı' gibi görmesine götürmüştür bu insanı.

Aşırı evhamlı oluşu belki de yıllar yılı O'nu boşu boşuna gurbetlerde süründürmüştür. Önce İttihatçılardan kaçmış gurbete, sonra Cumhuriyet'ten... Zaten kendisi de söylemekten çekinmez evhamını. Ama *'tedbir'* sözcüğüyle: *"Bütün işlerimde en son olacak ve en mühim tedbiri en evvel yaparım. Gayet seri hareketi severim. Hiç ihmal edemem. Bugünün işini yarına bıraktığım yoktur. Bu hâl bende hastalık halindedir. Bıraksam uyku uyuyamam."*

Başladığı hiçbir işi de asla yarım bırakmaz. Tarihiçi olmadığı halde, eksikliğini hissettiği için yıllar boyu, bin bir zahmetle 'Türk Tarihi' yazmak için uğraşır, didinir. 14 ciltlik büyük hacimli ama bazı tarihçilerin nitelemesiyle bilimsel olmayan bir eser verir. İçinde binlerce ayrıntı olan bu eseri galiba böyle sistematikten uzak hazırlamasına sebep hekimliğinin verdiği her şeyi inceden inceye, dikkatle izleme huyu olsa gerektir.

Alıngandır. Pireyi deve yapar. İyiliğe de, kötülüğe de hassastır... Can düşmanı Cemal Paşa'nın şehit düştüğünü öğrenince, gözyaşı dökene kadar... Moskova Muahedesi'nde (Antlaşması'nda) Birinci Murahhaslığı kaptırdığı Yusuf Kemal'e yıllar yılı kin güdüp, sonra sözlerine hiç de inanmadığı eşi İffet Hanım'ın bir mektubunda "Senin için gözyaşı döktü..." sözleriyle kinini, nefretini unutacak kadar...

Arı gibidir. Boş duramaz. Çalışır çalışır. Öyle ki günlerce tırnaklarını kesmeye, banyo yapmaya bile vakit bulamaz. Hatta yemek yemeyi vakit kaybı saydığı anlar olur.

"Bende haysiyet ve izzetinefs fevkalade ziyadedir. Buna ufak bir tecavüze tahammül edemem ve affedemem. Bundan dolayı bazıları beni kibirli zannederler. Hâlbuki köylü ile köylü paşa ile paşayım. Kibir benim aklımca bir ahmaklıktan başka bir şey değildir" der ama koca ömrü boyunca kendisi ve kendisini sevenler, ama gerçekten çok önemseyenler dışında hemen hiç kimseyi beğenmez... Kimseye iltifat etmez... Öz kardeşi, kayınpederi, eşi bile gözünde zaman zaman öyle küçülür ki, 'İnsan acaba bunları gerçekten mi söylüyor?' şüphesine kapılır. Bazen de 'nefsine itimadı olduğunu, hem de çok olduğunu' itiraf ederek "Bu sebepten olacak ki, bazıları bana kendini beğenmiş diyorlar. Zannediyorum ki bu doğrudur. Çünkü beğendiğim adamlar çok azdır." deme cesaretini gösterir.

Bazılarının söylediği gibi ne dinsiz ne de sapıktır. Laiktir. Bu fikirlerini her dönemde birçok eserinde yazmıştır. Hatta kendi ifadeleriyle ve iddialarıyla, laikliği Cumhuriyetçilerin kafalarına sokmuştur, ama asla dinsiz değildir. Dindar da değildir. Dine hürmetkârdır. Zaman zaman dine kızar, dindarlara atıp tutar ama öyle olur ki zaman zaman da; 'Keşke ben de dindar olsaydım' der. Hiç bir hurafeye inanmaz... Dinin insanlığı kâh yükselttiğini, kâh taassup ve cehalet derecesine düşürüp bedbaht ettiğini fakat yine de dindar olmak lâzım geldiğini söyler...

Hilafetin kaldırılmasını ise tasvip etmez. Her ne kadar bu düşüncesi hilâfeti Türk milletine üstünlük sağlayan bir makam' olarak görmesinden kaynaklansa da dine olan hürmetini birçok kez 'hilafetle' yeniler.

Kendince doğrucudur. Her dönemde kendisine ikbal kapılarını ardına kadar açanlara sövecek kadar. Hep kafa tutar, hep söver. Dalkavukluk yapmayacağım diye bazen istenmeyen şeylere sebep olur. Kitapta da bahsi geçen, sonra M. Kemal Paşa'nın da Nutuk'ta ismini zikrederek O'nu tenkit ettiği 'Arnavutları isyana teşvik etmesinde' olduğu gibi...

Yine kendi ifadesine göre, yalancılık da yapamaz. Hatıratında insanlara yönelik yerli yersiz sözlerinin hepsini elbette doğru kabul etmek de mümkün değildir ama "yalancılık da yapamam" diye kendisiyle ilgili bir yargı belirtir. Buna da inanmak zordur... Ancak, hiçbir şeye kendisi de kolaylıkla inanmaz. İnanıldığı zaman da dönmez. Ve galiba bu yüzden de 'hep şüphesidir. Şüphesiliği de O'nu hep 'muhalif olmaya' sürükler. Bu öyle bir muhalifliktir ki, ölümüne dek hep çekinilir kılımıştır kendisini.

II. Abdülhamit'e karşı başlayan muhalefeti, kısa sürede İttihat ve Terakki'ye muhalefete dönüşmüş; bir müddet sonra kurucuları arasında yer aldığı Hürriyet ve İtilâf'ın en büyük, ateşli ve acımasız muhalifi yine kendisi olmuştur... İstiklâl Harbi'nde, Moskova'da, Lozan'da yan yana, omuz

omuza mücadele ettiği arkadaşları O'nun bu huyunu bildikleri için bir gün kendilerine de cephe alması ihtimalini hiç göz ardı etmezler. İsmet Paşa bunu yüzüne söylemekten de çekinmez. Henüz ortada bir şey yokken, "Bir gün bizim de içyüzümüzü yazarsın sen!" der, *Hürriyet ve İtilâf'ın İçyüzü* adlı eserini kastederek... Bu kehanet de gerçekleşir... (İsmet Paşa'nın böyle bir söz söylediğini kendisi iddia etmekle birlikte, bu iddia doğru olsa bile İsmet Paşa'nın "bizim içyüzümüzü" sözcüklerinin olduğu bir cümle kurmadığını tahmin etmek de güç olmasa gerektir.) Gerçi bu kez eskisi kadar cesur davranamaz Muhalif. Ancak ölümünden sonra ortaya çıkar 'müthiş muhalefeti!' Ama 'muhalif olduğunu, yanlarında olmadığını da her fırsatta Cumhuriyetçilere belli eder. 'Gönüllü sürgününde' yanına gelip gidenlere aboneliği olduğu *Milliyet* Gazetesi'nden takip edebildiği kadar Türkiye malumatıyla muhalif fikirlerini anlatır... Yetinmez bazen tavırlarıyla gösterir... Örneğin, M. Kemal Paşa'nın hamiliğini üstlendiği Tarih Tetkik Cemiyeti ile birleştiği için, kendisini de O'nunla zannetmesinler diye yıllarca üyesi olduğu Hitit Cemiyeti'nden istifa eder.

Muhalefette ölçüyü öylesine kaçıtır ki, yine *Milliyet'te* okuduğu Ankara'ya yeni yol yapımıyla ilgili habere şöyle tepki gösterir: "*Şehrin plânı yok. Bunu yapmağı da düşünmüyorlar. Hâlbuki iptida plân lâzımdı. Vekâletlere binalar yaptılar. Bunları toplu yapacak yerde her tarafa serpiştirdiler. Hele bu plânı bunlara ben çok söyledim. Asla zihinlerine girmedi. Mustafa Kemal hayal içinde. Seksen metre genişliğinde yol yapılmasını emretti. Haberi yok. Böyle bir yol Paris'te bile yok. Bu ihtiyaca ve kalabalığa göre olur. Ankara'da 60.000 nüfus oldu. Haydi, daha çoğalsın 100.000 olsun. Bir milyon da olsa yine lüzumsuz. Paris'in en kalabalık olan bulvarları ancak tahmine göre otuz metre kadar genişliktedir. Şanzelize vakıa pek geniş ama orası yegânedir ve sokak değil âdeta bir parktır. Hem Paris'te bir milyondan fazla nüfus var.*" Bu yol, Ulus'ta Ankara Palas'ın önünden geçen yoldur. Bugün Ankara'nın Doğu yönünden batıya akışının en önemli arterlerinden biri olmakla birlikte son derece yetersizdir ve keşke o zaman birkaç kat daha büyük düşünülseydi dedirtecek kadar trafik sorunu yaşanabilmektedir...

Bu müzmin ve hatta kelimenin tan anlamıyla kötü muhalifliğidir ki hep diken üstünde, hep korku dolu bir hayata mahkûm olmasını beraberinde getirir...

Zalime, müstebite, haksıza, namussuza karşı sert-tahammülsüzlük olarak ifade eder bu halini... Haksızlığa tahammülsüzlüğü hakikaten hiç kimsede yoktur... Ölümünün bile bir gün evvel kendisine önce pazarlık yapıp sonra haksız yere pazarlığın üzerinde fiyat isteyen Yahudi kâğıt tüccarına kızdığından ve kan beyni ne çıktığından olduğu söylenir...

Kendi sözleriyle, şiiri pek seven, ilmi pek seven, bunları yegâne dost tutan, insana inanmadığı, itimad etmediği için insanı dost tutmayan bu adam: "*Hürriyet bana ekmek gibidir. Ağzımı tutamam söylenirim. Başıma bu sebepten çok belâ gelmiştir. Zalime karşı gazabım çok büyüktür, saldırırım. Bundan çok çektim.*" der ki, işte bu kısmı büyük ölçüde doğrudur... Ağzını hiç tutamamıştır. Yerli yersiz konuşmuş, hatta ölümünden sonrası için bile "Hayat ve Hatıratım"ı ile konuşmuştur...

Ne var ki, Hayat ve Hatıratım'ı olaylar, isimler, şahsiyetler bakımından pek çok bakımdan tam bir hezeyannamedir. Kendisini bir şekilde yüceltirken, tarihe ve topluma karşı aklarken hayatı boyunca irtibat kurduğu en yakın akrabaları, arkadaşları, siyaset veya meslek hayatını birlikte geçirdiği dostları ve hatta kardeşi ve eşi dahil hemen herkesi çok kötü bir dille anlatmaktan, tenkite gitmekten çekinmemiştir. Bu tenkitler yer yer iftira ile küfür ve hakaret ile iç içe geçmiş; özünde bir 'deha' olarak, çalışkan, milletine düşkün, büyük hizmetler etmiş bir insan olarak takdir görmesi ve tarihe mal olması gereken bu insanı maalesef küçültmüştür.

II. Meşrutiyet'le birlikte başlayan uzun siyasî hayatında 'her zaman muhalif, 'her şeye muhalif olan Dr. Rıza Nur, Moskova Antlaşması, Lozan Antlaşması gibi Cumhuriyetimiz için çok çok önemli iki belgede imzası bulunmasına, 1. ve II. Dönem TBMM'de mebus ve Milli Mücadele Dönemi'nde kurulan İcra Vekilleri Hükümetleri'nde (TBMM Hükümetleri) Kabine'de bir kez Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı), sonra da üç kez Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekili (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı) olmasına, birkaç kez Hariciye Vekilliği'ne (Dışişleri Bakanı) vekâleten bakmasına rağmen kamuoyunca fazla 'malumattar' olunmayan veya hakkında doğru bir bilgiye sahip olunamayan bir şahsiyet olarak kalmıştır. Ya da, ikibin küsur sayfalık *Hatıratı*'yla hatırlanmıştır.

Oysa Dr. Rıza Nur'un 64 yıllık hayatı ve özellikle bunun aktif politikada geçen 20 yılı dikkatle ele alındığında fikirlerinde sürekli ama sürekli değişmelere rastlanır. Bununla birlikte değişmeyen 'doğrusu'nun Türklülüğü olduğu görülecektir. Bunun dışındaki bütün kutsalları caridir. Zaman içerisinde erir, akar, yok olur. Çok hissî, çok fevrî bir insandır da. Nitekim, bunu gerek *Hayat ve Hatıratım* adlı eseri, ve gerekse görüşüp, konuşmak şansını elde ettiğimiz 1938–42 yılları arasında yakın çerçevesinde bulunmuş olan merhum Prof. Dr. Hikmet Tanyu, merhum Tarihçi Cemâl Kutay, merhum Av. İsmet Tümtürk, Muzaffer Eriş, Nihal Atsız'ın ilk eşi Bedriye Atsız Hanımefendi, Nejdet Sançar'ın eşi Reşide Sançar Hanımefendi gibi şahsiyetlerin sorularımıza verdikleri cevaplar doğrulamaktadır.

Bir kez şu hatırdan çıkarılmamalıdır ki saltanatın ilgası (kaldırılması) fikrini ilk ortaya atanlardan ve bunu hararetle destekleyenlerden birisi de Dr. Rıza Nur'dur. Bunu da *Hatıratı*'nda nakleder. Fakat saltanat'ın ilgası için verdiği takrirden sonra hilafetin de ilgasına karşıdır. Sebebi de, Hilafetin, İslam ülkeleri üzerinde Türklüğe bir egemenlik hakkı, bir vesayet hakkı doğuracağı kanaatidir. Dr. Rıza Nur'a göre, zaten “İngilizlerin isteği de hilâfetin ilgasıdır, böylece İslâm âleminin kontrolü Türklerin elinden çıkmış olacaktır, şimdi kendi kendimize tutup hilâfeti ilga etmemiz savaştığımız insanların ekmeğine yağ sürmek değil midir?” der...

Politikacı, devlet adamı, tıp profesörü olmasının yanı sıra amatör tarih, kültür ve edebiyat araştırmacısı ve edip olan Dr. Rıza Nur hayatı boyunca bu alanlarda 80 kadar eser vermiş bunlardan 48'i yayınlanmıştır.

Merhum Dr. Hikmet Tanyu, "*Rıza Nur, mücadeleci, çok okuyan, çok çalışan, çok gezen, çok incelemeler yapan birisiydi. Velut bir yazardı. İkiyüzlülük, dalkavukluk, idare-i maslahatçılık ve baskının düşmanı idi. Haksızlıklara aldırmadan yaşamanın küçülmek, insanlıktan düşmek olduğuna inanmıştı...*"⁶ sözleriyle O'nun şahsiyetini adeta özetlemektedir.

Tarihçidir de, dedik Dr. Rıza Nur hakkında. Kendisi, aslında çok iyi bir operatör doktor ve alanında Sultan II. Abdülhamid'in dikkatini celbedecek, Almancaya, Fransızcaya çevrilerek yayınlanacak kadar önemli eserler verir durumda iken neden Türkoloji ile uğraşmaya başladığını şöyle nakleder: "...Lakin bir mülâhaza beni sanatımdan başka işlere sevk etmiştir. Şimdiye kadar vatanıma tıbbî ve sıhhî eserlerle hizmet ettim. Bu mesaide iken bu yoldaki hizmetimin cüzi olduğu zannına düştüm. Çünkü milletimin asıl mühlik (tehlikeli) hastalığının ferdî değil, içtimaî olduğunu anladım. Bir milletin bir-iki ferdini ölümden kurtarmakla ömür tüketecek yerde onu bırakıp, milletin içtimaî derdine derman bulmaya savaşacak bir zamandayız. Millet giderse, kurtarılmış birkaç fertten ne çıkar. Millet kalırsa giden fertleri yeniden doğurur" (Samson & Dalila, 1921:14-15).

Öte yandan 14 ciltlik *Türk Tarihi* ve 8 ciltlik *Türkbilik Revüsü* ve özellikle içindeki Namık Kemal incelemesi önemli eserlerindedir.

Ne var ki, gerek kendisinin tarihçi olmayışı, gerek o zamana kadar Türk dili, tarihi üzerine yapılmış köklü araştırmaların bulunmayışı ve gerekse O'nun ayrıntıları çok fazla önemseme huyu Tarihçi-yazar merhum Altan Deliorman'ın deyiimiyle (22 Aralık 2012 günü Altan Deliorman'da rahmete kavuştu) "*Rıza Nur'un bilimsel bir disiplini ve sistematiği olmayan, günümüzde ise çok fazla geçerliliği kalmayan büyük hacimli bir eser vermesine yol açmıştır*"⁷. Merhum Nihal Atsız Bey'de Türk Tarihi isimli bu eserin ilmi bir eser olmadığını, zaten böyle bir gayesinin de bulunmadığını belirtir. Yer yer Rıza Nur'un kendi tasarrufları bulunduğunu, kronolojik yanlışları bulunduğunu, tarih içinde birçok sülaleyi gelişigüzel sıraladığını (Atsız, 1962:5) söyler. Türk Tarihi'nin önemli uzman şahsiyetlerinden birisi olan ve Türkiye'ye dönüşünden ölümüne kadar Rıza Nur'la birlikte olan ve hatta onun manevi evladı durumundaki Nihal Atsız Bey'in bu değerlendirmesi çok önemlidir. Yine tarihçi-yazar merhum Cemal Kutay da Rıza Nur'un *Türk Tarihi* içerisinde Mısır bahsine 2,5–3 cilt yer ayrılmasına dikkat çekerek, bu tarihin "*Mısır yönetimince Rıza Nur'a vazife verilerek yazdırıldığı kuşkusunu taşıdığı*" söylemektedir⁸. Tabii, biz bu iddiayı doğrulayabilecek durumda değiliz. Ancak bu kanaatte hiç değiliz. Çünkü şimdiye kadar yaptığımız tetkikler ve Dr. Rıza Nur'un hissî olmakla

6 Karşılıklı görüşmemizde aşağı-yukarı, üstte okuduğumuz satırları söyleyen Tanyu, bu görüşlerini Orkun Dergisi 1962 Eylül sayısında 'Zamanın Tüketemediği Rıza Nur' başlığıyla aktarmakta. Ancak Prof. Dr. Dr. Hikmet Tanyu, Dr. Rıza Nur'un 'Hayat ve Hatıratım' eserinin O'nu küçülttüğü ve hissîliğinin dehşetengiz boyutlarını ortaya koyduğu görüşünde idi.

7 Merhum Altan Deliorman'la yüzyüze görüşmemizden.

8Merhum Cemal Kutay'la yüzyüze görüşmemizden.

birlikte birçok şeyi bütün açıklığıyla naklettiği *Hatıratı*, Onun para, pul, mevki vs. peşinde olmayan, ziyadesiyle Türkçü kişiliğini ortaya koymakta ve 'Mısır yönetimince satın alındığı' iddialarını dayanaksız bırakmaktadır.

Yalnız şu var ki, merhum Cemal Kutay'ın "*Rıza Nur, tezatlar içerisinde yaşadığı...*" yargısına da hak vermemek mümkün değil. Yine, Cemal Kutay'la yaptığımız görüşmede kendilerinin "*Rıza Nur, 1940'larda Nihal Atsız'la birlikte beni de Sinop'a çağırdı. Nihal gitti. Ben gitmedim. Nihal de Sinop'tan umduğunu bulamamış ve kırgın olarak döndü.*" sözlerini gerek Atsız'ın yakın çevresi, gerekse Rıza Nur'un yakınında bulunan diğer şahsiyetler doğrulamamışlar, böyle bir hadisenin olmadığını söylemişlerdir.

Dr. Rıza Nur'un *Hayat ve Hatıratım* adlı eseri ölümünden 25 yıl sonra 1967 yılında Altındağ Yayınevi'nce basıldı. Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil'in 1961 yılında "British Museum" Şark Yazmaları bölümünde tesadüfen bulduğu *Hatırat'ın* varlığından ve içeriğinden yayınladığı güne kadar en yakınındaki Türkçü isimler de dahil kimsenin haberi olmadığı da yine bu araştırmamız sırasında ortaya çıkan gerçeklerdendir⁹. 1938–42 yılları arasında sürekli yanında bulunanlar Dr. Rıza Nur'un kendilerine böyle

9 Bu hatıratları anılan kütüphanede bulan merhum Cavit Orhan Tütengil şu makale çalışmaları ile konuyu bilimsel bir yaklaşımla kamuoyu ile paylaşmıştır: "Dr. Rıza Nur Üzerine, Kitap Belleten Dergisi, 1 Ekim 1963., Dr. Rıza Nur Üzerine Üç Yazı, Yankılar-Belgeler Üçler Fikir ve Kültür Kitapları Dizisi, Ankara, 1965. Çalışmalarının bilimsel bir düzlemde olmasına rağmen sonraki yıllarda Atatürk aleyhine faaliyetlerin temeli olarak bu hatıratların kullanılmasına ilişkin olarak da merhum Cavit Orhan Tütengil'in tepkisi şu şekildedir: "Benim müstesna olduğuma dair bir kanun yoktur" diyen Mustafa Kemal Paşa'nın ölümünden 29 yıl sonra yayımlanan bir kitapta adının "....." ile geçtirildiğini gördük. Böylece devekuşu durumuna düşenler ellerindeki silahın geriye tepeceğini bilmelidirler. Sözü edilen kitap Doktor Rıza Nur'un "Hayat ve Hatıratım" adlı eserinin ilk cildir.

Türk kamuoyuna ilk defa tarafımızdan tanıtılan dört yazma eserden biri olan "Hayat ve Hatıratım"ı okuyuculara sunanlar, bizim "Dr. Rıza Nur Üzerine" (Ankara 1965, 79 sayfa) adlı kitabımızı öne sürerek şunları yazmaktadırlar: "Bu kitapta Rıza Nur'un, Mustafa Kemal aleyhindeki beyanlarından birçokları, orjinallerinin kılışlarıyla birlikte yer almış bulunmaktadır. Mes'ut bir hâdise olarak kaydedilmelidir ki, bu kitap hakkında hiçbir resmi muamele yapılmamıştır." (18). Adı geçen kitap hakkında "hiçbir resmi muamele" yapılmadığı doğrudur, fakat bu kitapta "Mustafa Kemal aleyhindeki beyanlara" yer verildiği doğru değildir. "Hayat ve Hatıratım" adlı kitaptan alınan ve elimizin altında bulunan fotokopiler, yayımlanması suç teşkil edeceği için, kitabımıza konulmamıştır. Şimdiden haber verelim ki "mes'ut bir hâdise" paravanası arkasına gizlenerek Rıza Nur'un Mustafa Kemal aleyhindeki beyanlarını yayımlamaya kimsenin gücü yetmeyecektir. Yasalardan önce ahlâk kuralları bunu engeller "Naşir'e birinci cildin 177. sayfasında "Buradan müstehcen birkaç sayfa çıkarılmıştır" notunu yazdıran Rıza Nur'un hayat hikâyesindeki çarpıklıklardır.

Yayımlanan birinci cildin özellikle 83, 84, 93, 135, 174, 177 ve 180-181. sayfalarına göz atacak olanlar kendi yazdıkları ile Rıza Nur'un kişiliğini yakından tanımak fırsatını bulacaklardır. Zaten bütünü ile bir "hatırat"tan çok "itiraflar"ı andıran bu kitap Atatürk'e zarar vermek şöyle dursun bazı kafalara haksızca kurulmuş olan bir "mythe" in tasfiyesine yarayacaktır. Bu sebeple Doktor Rıza Nur'u yakından tanımak isteyenler bu kitabı okumalıdır. O zaman "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al" gibisine, "Hayatına ve kişiliğine bak, hatıralarını değerlendir" yargısına varacaklardır.

bir *Hatırat'ın* varlığından hiç bahsetmediğini, ta ki 1967'de Altındağ Yayınevi'nin yayınlamasıyla *Hatırat'ın* varlığından haberdar olduklarını belirtmektedirler, öyle ki son dönemde yanında bulunanlardan, merhum Prof. Dr. Reha Oğuz Türkkan, Dr. Nur'un *Hatırat'ını* 1970'li yıllarda Almanya'da görüp, okuduğunu söylemiştir¹⁰.

Ne var ki, Dr. Rıza Nur'un "hissîliği" hatıratına baştan sona sinmiştir. *Hatırat'ın* hemen her sayfasında abartılı anlatımlar, "büyüklük duygusu" ve "ben hâkimiyeti" hissedilir. Bir de, zaten kronolojik olarak düzenlenmemiş olan *Hatırat'ın* belgesiz anlatımları ve hatta belgelerle çelişmesi inandırıcılığını epeyce azaltmaktadır. Tabii olarak, bütün bu olumsuzluklarına, hatta okuyucusunun "tarih şuurunu" epeyce zedeleyebilecek durumda bulunmasına rağmen *Hatırat'ta* yeralan Moskova, Lozan antlaşmaları, hilafet ve saltanata ilişkin görüşler, Doğu Anadolu politikası ve maarifle (eğitimle) ilgili öneriler hakikaten dikkatle incelenmesi gereken bölümlerdir.

1942 yılı 9 Eylül günü hayata gözlerini kapadığı ana dek hep okuyup-yazan, düşünen bir adam olan Dr. Rıza Nur, arkasında büyük bir kütüphane ve bir kısmı yayınlanmamış 80 küsur kitap bıraktı. Kendi ifadesiyle hepsinin sayfa yekûnu (toplamı) 18147'dir. Bunlardan 48 tanesi basılmıştır¹¹ (Tanrıdağ Dergisi, 15 Mayıs 1942).

Ancak, aşağıdaki listelerde de görüleceği üzere, basılan bu eserlerin bir kısmı küçük risaleler (broşürler) biçimindedir. Tıp dışı eserlerinin önemli bir kısmı da yine Türkbilik Revüsü içinde yayınlanmıştır. Türkbilik Revüsü içinde aynen yayınlanan bu eserlerle ilgili de yine aşağıdaki listelerde bilgi sunulmaktadır.

Rıza Nur, 18–19 yaşlarından itibaren şiir yazmaya heves ettiğini, o vakte kadar bir iki şiir neşrettiğini, ancak vaktini alıp öğrenim hayatına mani olacağı düşüncesiyle şiir yazmayı bıraktığını, tahsil hayatı sonrası arada yine yazdığını; böylelikle yazdığı şiirlerin Fransızca'dan tercüme ettiği veya milli olarak kendisinin de yazdığı opera-komikler dâhil 600 olduğunu ve bunların toplam 11967 mısra ettiğini de yine kendisi ifade eder (Türkbilik Revüsü, 1937:1651-1654).

Tarihin büyük adamlarla ilgili bölümlerinin bir pabuçluğu andırması olağandır. Her büyük adamın yakın çevresinde, özellikle de bunalım dönemlerinde, onun pabucu bile olamayacaklara rastlanır. Türkiye tarihinin Mustafa Kemal Atatürk dönemi de bu kuralın içindedir. Bkz. Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, Kasım 1998.

10 Merhum Reha Oğuz Türkkan ile yüzyüze görüşmemizden.

11 Tanrıdağ Dergisi, Sayı 2, 15 Mayıs 1942. Basılmış ve basılmamış eserler olarak bu listede 72 eser saymasına rağmen 80 kadar demesinin nedeni, daha sonra ortaya çıkar ve 4 cilt halinde yayınlanan Hayat ve Hatıratım adlı eserini de dâhil etmesinden olsa gerektir. Kaldı ki, Türkbilik Revüsü'nde eserlerini belirtirken "Bütün eserlerim basılmış basılmamış 71 tanedir, hepsinin toplam sayfa sayısı 17.187'dir" demektedir. Hatıratımı da böylelikle aşağı-yukarı 1000 sayfa olarak hesap ettiği anlaşılmaktadır. Bkz. Türkbilik Revüsü, No.7, 1937, sf. 1653/52.

Dr. Rıza Nur'un yayınlanan tıpla ilgili eserleri şunlardır:

1-*Fenn-i Hitan*:1319 yılında basılmıştır, resimli ve 247 sayfadır. Alanında ilk ve orijinal olan eser, Prof. Wieting tarafından Almancaya çevrilmiştir. Yazarın bu ilk eserini Maarif Nezareti, adındaki *Nur*'u sansürleyerek yayınlamıştır.

2- *Serbin Verem Kâzıb-i İltihabîsi*: 1321 yılında basılmıştır. 40 sayfa ve resimlidir. Prof. Wieting ile ortak çalışmadır, Türkçe, Almanca ve Fransızca olarak yayınlanmıştır. Bu eserinde de *Nur* ismi sansürlenmiştir.

3-*Cerh-ı Unük ve Eviye Asabı Kebire*: 1326 yılında yayınlanmıştır, 16 sayfadır. Prof. Wieting ile ortak çalışmadır, Türkçe, Almanca ve Fransızca olarak yayınlanmıştır

4- *Hitan ve Emrazı Zühreviye*: 1326 tarihinde basılmıştır, 25 sayfadır, Türkçe ve Fransızca orijinal bir incelemedir, hitanın (sünnetin) frengi hastalığını azalttığını sünnetliler ve sünnetsizler üzerinde yaptığı inceleme ile tespit ve isbat etmiştir.

5-*Yeni Usul Hitan ve Yeni Kıskaç*: 1325 yılında basılmıştır. 32 sayfadır. Türkçe ve Fransızca, müellifin kendi ihdas ettiği hitan (sünnet) ameliyesini ve icad ettiği aletleri izah etmektedir.

6- *Hitanın Hiss-i Tenasüli üzerine te'sifi*.

7-*Sünnetçiler ve Doktorlar*: 1326 da yayınlanmıştır ve 24 sayfadır.

8- *Hitanda İbtal-ı His*: 1326 yılında basılmıştır, 13 sayfadır.

9- *Hitanda Kan Gelmesi*: 1325 tarihinde basılmıştır, 10 sayfadır.

10-*Fenn-i Cerrah-i Ortopedi*: 1333 tarihinde basılmıştır, 299 sayfa ve resimlidir, alanında ilk Türkçe eserdir, Tıbbiye Muallimler Cemiyeti kararı ile Maarif Vekâleti'nden para ödülü kazanmıştır. Türkiye'de Tıbbiye'de ortopedi kürsüsünü ilk kez Rıza Nur kurmuş ve eseri de bu sebeple yazmıştır.

11-*Sıhh-î, Tıbbî Makaleler*: 1323 yılında basılmıştır, 102 sayfadır.

12- *Belsoğukluğu ve Frengiye Yakalanmamak, Çaresi*:1323 yılında basılmıştır. 80 sayfa ve resimlidir, popülerizasyon eseridir. İki baskı yapmıştır.

13- *Sunî Nebat ve Hayatın Hıkemî Esasları*: 1323 yılında basılmıştır, 32 sayfadır.

Dr. Rıza Nur'un yayınlanan diğer kitapları ve yayın yılları da şöyledir:

1- *Servet-i Şahane ve Hakk-ı Millet*, 1324, 29 sf.

2- *Meclis-i Mebusanda Fırkalar Meselesi*, 1325, 54 sf.

3- *Tıbbiye Hayatından*. 1327. 82 sf.

4- *Cemiyet-i Hafîye*. 1330, 548 sf. Kitabın içinde İttihat ve Terakki tarafından Bekirağa bölüğüne kapatılan muhaliflere işkence yapmak üzere kullanılan domuztopu, kazıklama, vb. işkencelerin resimleri vardır.

- 5- *Gurbet Dağarcığı*. 1919, 32 sf.
- 6- *Hürriyet ve İtilâf Nasıl Doğdu, Nasıl Öldü, İçyüzü*, 1919,68 sf. Resimli.
- 7- *Samson ile Dalila*, Opera, Aynı müzik ile Türkçe manzum güfte, 1921, 92 sf.
- 8- *Janetîn Düşünü*, Opera-Komik, Aynı müzik ile Türkçe Manzum güfte, 1922, 80 sf.
- 9-*Türkiye'nin Sıhhi, İçtimaî Coğrafyası*, Sıhhiye Vekili iken yayınladığı bu kitabın ilk Cildini Sinop Vilayeti oluşturur. 1922. (Diğer illere dair kitaplar hakkında "Türkiye'nin ilk yıllarındaki incelemeler bölümünde bilgi sunulmuştur.)
- 10-*Sıhhiye ve -i İçtimaiye Vekâleti'ne Rapor*, 1923.
- 11- *Türk Tarihi*, 14 cilt (12 cildi yayınlanmıştır, son iki cildi basılamamıştır) 1924–1926, resimli ve haritalı, 5000 sayfadır.
- 12- *Secere-i Türk*, 1925, 350 sf.
- 13- *Arap Şiirbilgi* (El Arud), 1926, 11 sf.
- 14- *Sinop'ta Türk Atları Damgaları*, 1928,4 sf. Fransızca, Sosite Asiaticque e komünike edilmiş; Journal Asiaticque'de Mart 1928'de yayınlanmıştır. Türkçesi *Konya Dergisi*'nde yıl 7, sayı 36, Mart-Nisan 1941'de yayınlandı.
- 15- *Türk Mıntıkası*, 1928, 4 sf. Fransızca. Sosite Asiaticque e komünike edilmiş; Journal Asiaticque'de Nisan- Haziran nüshası 1928'de yayınlanmıştır.
- 16-*Uğuzname*, 1928, 64 sf. Fransızca ve Türkiye Türkçesiyle. Bu önemli Türk masalı Uygur Türkçesiyle yazılı aslından Avrupa'da ve Türkiye'de ilk kez Latin harfleriyle transkripsiyon edilerek yayınlanmıştır.
- 17- *Uğuzname Üzerine Prof. Pelliot'ya Cevap*, 1931, 41 sf. Fransızca.
- 18-*Türkbilik Revüsü*, Revue de Turcologie 1931–1938, 1700 sf. Fransızca ve Türkçe.
- 19- *Türk sanat, Mimarisi*. Art et architecture turc. 1932, 37 sf. Fransızca.(Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)
- 20- *Tevfik Fikret*, 1932, 22 sf. Fransızca (Türkbilik Revüsünde yayınlanmıştır.)
- 21- *Hilâlin Tarihi*, Histoire du Croissant. 1933, 181 sf. Fransızca. Resimli (Türkbilik Revüsü'nün özel sayısı olarak yayınlanmıştır.)
- 22- *Şehname ve Firdevsi*, Şehname'nin hülâsaten tercümesi, 1934, 329 sf. (Türkbilik Revüsünün özel bir sayısı olarak yayınlanmıştır.)
- 23- *Ali Şir Navayî*, 1935, 58 sf. Fransızca (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır)
- 24- *Kaygusuz Abdal Gaybî Bey*, 1935, (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)
- 25- *Köprülüzâde Fuad Bey'e cevap*, 1935, 64 sf. (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)
- 26- *İnsan (Hıfzıssıhha)* 1929, 316 sf. (Umumî cephesi de olan bu eseri buraya alıyoruz.)
- 27-*Namık Kemal*, 1936, 720 sf. (Türkbilik Revüsü'nün Özel Sayısı'nda yayınlanmıştır.)
- 28- *Kendi Şiirlerimden*, (Türkbilik Revüsü No: 7 ve 8'de yayınlanmıştır.)

29- *Meclis-i Meb'usan intihabı* (Sinop İntihabı Dolaşması) 1935-(Akşam Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.)

30- *Rüya*, 1936, 23 sf. (Türkbilik Revüsünde yayınlanmıştır.)

31 - *Hürriyet Şiiri* 1936. 5 sf. (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)

32- *Karmen*. 1938. 100 sf. Opera, aynı müzikle manzum Türkçe güfte, (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)

33- *Özdemir nen Dolun*, 1938, 80 sf. Millî Opera-komik, (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)

34- *Leblebici Horhor*, 1938. (Millî Opera-komiğin ilk yayınlanan metni, (Türkbilik Revüsü'nde yayınlanmıştır.)

35- *Hücumlara Cevaplar*, 1941,45 sf. (Önce Tasvir gazetesinde tefrika edildi, Türkbilik Revüsü'nde de yayınlanmıştır.)

Dr. Rıza Nur'un Basılmamış Eserleri ise şunlardır:

1- *Faust*, 1942, Opera, Aynı müzikle manzum Türkçe güftesi.

2- *Fransız Şiirbilgi*, 1942.

3- *Türkbilik Kitabı*, 1942.

4- *Lakme*, Opera-Komik. Aynı beste ile manzum Türkçe güftesi.

5- *Minyon*, Opera-Komik. Aynı beste ile manzum Türkçe güftesi.

6- *Abdülhak Hamid, Hayatı ve Eserleri*.

7- *Usta Eczacı* (El Eczaci-en Nâsîh) opera-komik.

8- *Usta Eczacı*, piyesi için izah.

9- *Türklük mü, Frenklik mi?*, Opera-Komik.

10- *Türk Şiirinin Evolüsyonu Tarihi ve Analitik Tetkiki*, 3. Cilt.

11- *Ermeni Tarihi*. Resimli 2 Cilt.

12- *Türk Şiirbilgi*, 2 Cilt. (Türk şiirinin ilmi).

13- *Türk musikisine dair* Avrupa notalarıyla yapılmış 250 yıllık bir manüskri.

14- *Türk Tarihinin* 13 üncü ve 14 üncü Ciltleri.

15- *Ebreje Türk Tarihi*

16- *Ebreje Türk Şiirbilgi*

17- *İkinci Murad Divanı*.

18- *Şiirlerim* (Rıza Nur Divanı).

19- *Uğuz Kağan Destanı* (Manzum, 6000 mısradan fazla);

20- *Sinop'ta Rıza Nur Kütüphanesi* (Bu Türkbilik Revüsü içinde yayınlanmıştır).

21- *Şiir ve Nesir Bütün Eserlerim Hakkında Malumat*.

22- *Viyana Mektupları*.

23- *Şükûfe-i Muhabbet* (çocukluğunda yazdığı ilk eseridir.)

24- *Paçi ile Ançi*. Roman.

Rıza Nur'un British Museum Şark Yazmaları Kütüphanesi'nde Bulunan El yazması eserleri ise şöyledir:

Eserin asılları British Museum Şark Yazmaları kısmında O.R. 12951 Numara ile Kayıtlı Hayat ve Hatıratım, 1798 sayfadır (908 yaprak), önsöz biçimindeki bir başlangıçtan sonra çocukluğu, hekimlik hayatı, siyasi hayatı (Merutiyet ve Mütareke dönemi), Milli Mücadele dönemi, Lozan gibi konular ele alınmaktadır.

Aynı yerde, O.R. 12588 Numara ile kayıtlı “Birinci Şiir Kitabıma Dercedilmemiş Olan Şiirlerim, (Ziya Paşa'nın ikinci zafernemesi, Topal Osman ve Vasiyetnamem adlı ekleriyle birlikte),

Aynı yerde, O.R. 12589 Numara ile kayıtlı “Türkiye'nin Yeni Baştan İhyası ve Fırka Programı”,

Aynı yerde, O.R. 12590 Numara ile kayıtlı “Şiirlerim, Nesir ve Makalelerimden Birkaçı” adlı eserlerdir¹².

Rıza Nur'un Hayatının Zaman Bilgisi Özeti (Kronolojik Tarihçesi):

30 Ağustos 1879 Sinop'ta doğdu. Babası İmamoğulları'ndan Mahmud, annesi Zarflıoğulları'ndan Hacere, Asıl adı Rıza. Nur adını Tıbbiye'de öğrenci iken kendisi ismine ilave ediyor (takıyor). Sonra da soyadı olarak alıyor.

1891 (?) Tıbbiye İdadisi'nde, Namık Kemal'in şiir ve yazılarını okuyup tesirinde kalıyor.

1895 Tıbbiye İdadisi'ni bitirerek Askeri Tıbbiye Mektebi'ne giriyor.

27 Kasım 1901 Askeri Tıbbiye Mektebi'nden yüzbaşı olarak çıkıyor.

1902 Gülhane'ye asistan oluyor.

1903 Kolağalığına terfi ediyor

12 Bu eserler adı geçen kütüphanede bilimsel incelemelerde bulunan merhum Cavit Orhan Tütengil tarafından fark edilmiştir. Tütengil'in daha önce belirtilen makaleleri ve yazıları ile varlıklarından kamuoyu haberdar olmuş; ilk kez 1967 Yılında İstanbul'da Altındağ Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. 5816 Sayılı Atatürk'ü Koruma Kanunu'na aykırılıkları nedeniyle İstanbul 8. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından toplatma kararı verilmiş; daha sonra kitap Almanya'da “Heidi Schmit, 4100 Duisburg 11, Dectschland, Hachdruck: K. G. Lohse, Frankfurt am Main” adresinde tıpkıbasımı yapılarak çoğaltılıp dağıtılmıştır. Kitaplarla ilgili olarak British Museum'a şu şartları ileri sürerek bırakmıştır: 1. Hiçbir kimse, varisleri bile yazmaları hiçbir pahayla geri alamayacaktır. 2. British Museum bu yazmaları bağışlayanın mührü ile paketlenmiş olarak saklayacaktır. 3. Adı geçen yazmalar 1960 yılına kadar okuyuculara sunulmayacaktır.

1905 Gülhane'de doçent (muallim muavini) oluyor.

1907 Askeri Tıbbiye'nin cerrahi profesörlüğüne başlıyor. Binbaşılığa terfi ediyor.

II. Meşrutiyetin ilanıyla Sinop'tan mebus seçiliyor. İttihatçılara muhalif olduğundan ve hürriyet lâf halinde veya kâğıt üzerinde bırakıldığından, hoş gitmeyen şahıslardan sayılıp dersi kaldırılıyor ve öğretim üyeliğinden çıkarılıyor. Bir rütbe aşağıya indiriliyor, tekrar kolağası oluyor. Askerlikten istifa ediyor.

1911–1912 Balkan Savaşı'nda silâh altına alınır. Yaralıların tedavisinde bulunur. Sonra Tıp Fakültesi Morg Müdürü olarak görev yapar. Tekrar İttihat ve Terakki'ye muhalefeti, sorguya çekilmesi, üç ay hapsi, beraatı ve memleket dışına sürülüşü. 8 yıllık sürgün hayatı.

Nâzım Paşa öldürülüyor. Kâmil Paşa mevkiinden atılıyor. İttihatçılar Dr. Rıza Nur'un evini basarak tevkif ediyorlar ve Bekirağa bölüğüne hapsediyorlar. Rıza Nur idama (sehpaya der kendisi) sevkedilmek üzere bekliyor. Dört gün sonra İstanbul muhafızı Cemal Paşa oraya gidiyor. Doktora bir odaya çağırıp emir veriyor: "Sizi şimdi çıkaracağım. Fakat doğruca ve kapalı bir araba ile evinize gideceksiniz. Yarın da Köstence'ye hareket eden Romanya vapuruna bineceksiniz. Çünkü sizin kaleminizden zehir ve kan akıyor. Vücudunuz memleketin asayişine muzırdır. Bu yirmi dört saat zarfında kimse ile görüşmeyeceksiniz." Rıza Nur'un itirazı birşeye yaramıyor. Ve siyaset sahnesinden uzaklaştırılıyor. Birinci Dünya Savaşı'nda yurda dönmesine bile izin verilmiyor. Mısır'a gidiyor. Bu defa İngilizlere "İttihatçıdır" diye jurnal ediyorlar ve İttihatçıların düşmanı Rıza Nur, İngiliz Divanı Harbi'nde hesap vermek zorunda kalıyor (Okçuoğlu, 1956:5-6).

1914 *Cemiyet-i Hafiyeh* adlı, 548 sayfalık kitabının yayınlanması. İttihatçıların muhaliflere Bekirağa Bölüğü'nde yaptıkları işkenceler, 3 aylık hapsi ve askeri mahkemeden beraat kararı alışı, bu kitapta yazılıdır. Bu eser yayınlanır yayınlanmaz toplatılmıştır.

1914 Rıza Nur'un *Türkiye'nin Yeniden İhyası Programı*'nı, (Türkiye'nin Tarik-i Selâmeti) hazırlaması (Orkun Dergisi, 1951:11-16).

Hürriyet ve İtilâf Nasıl Doğdu, Nasıl Öldü, İcyüzü adlı, siyasi hayatına dair kitabının yayınlanması.

1920 İlk Millet Meclisi'ne Sinop Mebusu oluyor. Ankara Hükümeti'nin (İcra Vekilleri Hükümeti veya TBMM Hükümeti) ilk Maarif Vekili (Millî Eğitim Bakanı) (4.5.1920–13.12.1920), Hariciye Vekâleti Vekili (Dışişleri Bakanı vekili).

Moskova'ya Fevkalâde Murahhas olarak gidişi. Moskova'ya, Türk Ordusu'nun adım adım zaferini gören (30 Eylül 1920 Sarıkamış'ın Ermenilerden alınışı: 30 Ekim, Kars'ın Ermenilerden zaptı ve Kozan'ın Ermenilerden kurtarılması. I. İnönü Savaşı, v.b.) Rusların daveti üzerine, Yusuf Kemal (Tengirşenk)'in başkanlığında Dr. Rıza Nur ve General Ali Fuat (Cebesoy) bir heyet halinde gidiyorlar. Orada bulunan Afganistan'ın fevkalade murahhas heyetiyle, önce görüşüp, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti adına ilk muahedeyi yapıyorlar. Aynen kabul edilen bu antlaşmanın metnini Dr. Rıza Nur hazırlamıştır. Tarihî Rus tehlikesini bilerek görüşmelerde bulunan Dr. Rıza Nur'un

hizmetini, Çiçerin ve Stalin'le konuşmalardaki başarısını, Heyet Başkanı Prof. Yusuf Kemal (Tengirşenk) saygı ve sevgiyle açıklıyor: "Çiçerin'le olsun, Stalin'le olsun yapılan müzakerelerde Rıza'nın millete hizmeti çoktur... (...) Mebusluk, vekillik, Lozan'da murahhaslık gibi siyasi hayatında, edebî, ilmî varlığında, hele Türkçülük yolundaki imanlı hareketlerinde Rıza Nur hakkında verilecek hükümleri başka salahiyyetli arkadaşlara bırakıyorum" (Tengirşenk, 1947:5).

1921 Sıhhiye ve İctimai Muavenet Vekili (Sağlık Bakanı) (24.12.1921- 27.10.1923).

23 Ağustos 1921–13 Eylül 1921 Sakarya Meydan Muharebesi'nde, Türk yaralılarının hizmetinde.

Fevkalâde Murahhas Heyeti Başkanlığı göreviyle Ukrayna'da, dönüşünde Sağlık (Sıhhiye Vekili) Bakanlığı görevinde devam.

Aynı zamanda Sağlık Bakanı olarak, Lozan Konferansı'nda İkinci Murahhas oluşu. Lozan'da başarılı çalışması. Lozan dönüşü (24 Temmuz 1923'ten sonra).

İkinci Millet Meclisi'ne Sinop'tan mebus seçilmesi. Tıp Fakültesi tarafından Dr. Rıza Nur'a fahri profesör unvanı veriliyor.

1924-1926 12 ciltlik *Türk Tarihi* adlı eserinin *Maarif Vekâleti* yayını olarak çıkışı.

1926'da Sinop'ta bir kütüphane kurarak, gelir kaynakları ile birlikte maarife vakfetti.

1926 Paris'e gidişi, Türkbilik ve çevirilerle uğraşması.

1926-1938 Paris ve İskenderiye'de kalıyor. *Türkbilik Revüsü* adı altında 8 ciltlik dergi yayınlıyor. Bir kısmı Fransızca. 6 inci cilt 720 sayfalık *Namık Kemal* adlı değerli eseridir.

Rıza Nur Bey Mısır'a yabancı değildir. İklimiyle, insanlarıyla Mısır'ı çok iyi tanımaktadır zaten. Bir kaç ay dinlenerek kendisini toparlamayı düşünür. İffet Hanım'ın bu şekilde kendisini terketmesi Onu ziyadesiyle üzmüş, 16 kilo zayıflatmıştır...

Bir taraftan "*Hayat ve Hatıratım*" adlı eserine elyazısı ile birkaç nüsha çoğaltan Dr. Rıza Nur Bey yıllar yılı yazdığı çeşitli makalelerini ve araştırmalarını da "*Türkbilik Revüsü*" adı altında yayınlamaya başlar. 8 sayı çıkan ve herbiri de çok hacimli eserler olan "*Türkbilik Re-vüsü*"nü kısmen de Fransızca olarak yayınlayan Doktor, 6. sayıyı Namık Kemal'e ayırır. Bu sayı 720 sayfadır (Tanyu, 1962:8).

. Hatıratının elyazısıyla kopyalarını çıkarması 1935 Mart'ına kadar sürer. "*Türkiye'nin Yeni Baştan İhyası ve Fırka Programı*" ile "*Şiirlerim ve Nesir ve Makalelerimden Birkaçını*" da yine elyazısıyla çoğaltan Doktor "17 Kânunusani 1936 tarihinde İskenderiye'de "*Vasiyetname*"sini de kaleme alır. Vasiyetnamede "*Eğer Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'lar sağ ise cenazem İskenderiye'ye gömülsün; onlar öldükten sonra Sinop'a dediğim yere nakledilsin.*" der...

"*Hayat ve Hatıratım*"ı ve diğer eserlerini eliyle çoğalttıktan sonra birer nüsha Berlin Devlet Kütüphanesi'ne ve Paris Biblioteche Nationale ve British Museum'a gönderen Dr. Rıza Nur eserlerinin okuyucuya sunulması için de şu şartları öne sürer:

"1- Hiçbir kimse, varisleri bile, yazmaları hiçbir pahayla geriye alamayacak.

2- *British Museum bu yazmaları bağışlayanın mühürü ile paketlenmiş olarak alacak, saklayacak,*

3- *Adı geçen yazmalar 1960 yılına kadar okuyuculara sunulmayacak"* (Tütengil, 1967:8).

Öteden beri yazmayı istediği *Oğuz Kağan Destanı* için de büyük vakit harcayan Rıza Nur Bey, Türkiye'de Atsız'ın etrafında toplanan Türkçü gençlerle de bir mektup dostluğu tesis eder... Bu dostluğun oluşması da Nihal Atsız'ın *Oğuzname*'yi edinebilmek için Mısır'daki Rıza Nur'a mektup yazmasıyla başlar. Atsız'ı zaten 'Türkiye'nin ihyası programı' içerisinde kurmayı düşündüğü 'Altındağ' Cemiyeti'ne 'şayet kabul ederse' üye olarak düşünen ve bunu 1926'larda "Nihal" olarak 'programa' kaydeden Rıza Nur, bu dostluktan çok mutlu olur. Atsız'a istediği *Oğuzname*'nin dışında *Türkbilik* Revülerinin hepsini de gönderir (Gencoğlu,1962).

... Nihal Atsız'ın, Rıza Nur ile uzaktan tanışması ise daha 20 yaşında iken Türk Tarihi'ni okuması ile başlar, bu eser onu çok heyecanlandırır, 15 yaşındaki kardeşi Nejdet Sançar'a okuyacağı her cilt için 5 kuruş vermeyi vaad eder, Sançar bütün ciltleri büyük bir ciddiyetle ve hazla okur, ağabeyi Atsız'ın verdiği 60 kuruşu ise kabul etmez (Deliorman, 1978).

Yıllar yılı hep 'yazacağım' dediği '*Oğuz Kağan Destanı*'ni yazmaya da ancak 1937 yılında başlayabilir. Nazım olarak kaleme alınan bu destana esas olan, son tetkikleriyle zenginleştirdiği '*Oğuzname*' adlı eseridir. O zamana kadar bu destanı niye yazamadığını ise şöyle izah eder: "*Ben bu destanı bir şiir olarak yazabilmek için başım dinlenmiş, sıhhatim yolunda, gönlüm rahat ve cebimde para olsun dedim. Bu gün de yine gurbetteyim, yine elem içindeyim. Yine kafa yorgun, gene sıhhat bozuk, gene gönül üzgün ve perişan, gene paranın benimle ünsiyetsizliği devamda, baktım ki istediğim böyle bir devir gelmeyecek, bu zaten muhali istemektir. Artık bu tarihte yazmaya başladım"* (Ateşoğlu, 1962:41). Gece gündüz demeden yazdığı bu 6000 mısralık şiir O'nu gerçekten çok yorar. Öyle ki son mısralarda şunları yazmaktan kendisini alamaz: "*Bu destanı yazmak için çalıştım/ Dert öyle oldu ki, derde alıştım.."*

Çok temiz bir Türkçeyle yazdığı ama çok istemesine rağmen bir türlü yayınlamadığı bu destanın her mısraından 'Türklük', 'Türkçülük' akar.

İşte destanın bir bölümü olan Oğuz Kağan'ın Türk Milleli'ne Hitabı'nda olduğu gibi; "*Oğuz Kağan'ın hitabı:/ Ovalar otağımız/At sırtı yatağımız/Erlik için ölmektir/ Tanrıya adağımız/Gündüz gün bize bayrak/ Bilmeyiz bir dur durak/Gece dahi gideriz/Ayı ışık yaparak/ Gelmiştir erlik çağı/Gerektir bilsin yağ/ ki dağ, taş, taç, taht çiğner/Atımızın ayağı../ Bize gök kubbe çadır./Dünya Türk'e darcadır/ Benim tahtım bir eğer/işim hep Baturcadır.."*

Türk Milletinin hitabı: "*Oğuz bu, erler erü/İsterse yıkar yeri/Önünde kalmış mı hiç/Bir yav yad eri diri..."*

Ve yine aynı destandan şu iki mısra da olduğu gibi: "*Sade Türk için ölmektir hevesim,/ Onun uğrunda kesilsin nefesi."* (Ateşoğlu, 1962:42).

1930-1931 Leyden şehrinde toplanan müsteşrikler kongresinde, Reşit Saffet'le (Atabinen, eski bacanağı) birlikte Türkiye'yi temsil ederler.

10 Kasım 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı sonrası Türkiye'ye dönüşü. Vasiyetinde "Öldüğümde M. Kemâl Paşa ve İsmet Paşa yaşıyorsa beni Mısır'a gömün.. Onlar öldükten sonra nakledip Sinop'a gömün" diyen Rıza Nur, Mustafa Kemal Paşa'nın ölüm haberini aldıktan sonra Türkiye'ye dönmeye karar verir. *Varsın 'İsmet Paşa yaşasın'* der. Lozan'da uzun süre birlikte olduğu arkadaşı zaten yıllar önce eski eşi İffet Hanım vasıtasıyla da 'dönsün' diye haber bile göndermiştir...

Dönüş hazırlıklarını yapar ve hemen 'Nihal'e (Atsız) mektupla bildirir. Atsız eşi Bedriye Hanım ile Rıhtımda beklerken vapur yanaşınca 'Nihal' diye bir ses duyar. Rıza Nur, o zamana kadar hiç görmediği Atsız'ı hemen tahmin ederek seslenmiştir (Deliorman, 1978).

Bu tarihten sonra Rıza Nur'un Taksim Sülün Palas Apartmanı'ndaki dairesi Türkçü gençlerin karargâhı durumuna geçer. Bir taraftan da gözetim altında tutulan bu eve girip çıkanlara yönetim pek fazla ses çıkarmaz. O sıralarda Başvekil olan Refik Saydam eski arkadaşı olan Rıza Nur'un emekli maaşı ile ilgili problemini de halleder hatta birikmiş bütün alacaklarını da ödeyerek paraca sıkıntısının kalmamasını sağlar.

Yurda dönüşünün akabinde kendisine soyadı olarak öğrenciliğinden beri kullandığı *Nur'u* benimser.

1941'de ise Büyük Larousse ansiklopedisindeki Rıza Nur maddesi üzerinden, Türkçülük faaliyetleri dolayısıyla değişik çevrelerden kendisine yönelik hücumlara cevap vermek üzere, *Hücumlara Cevaplar* broşürünü yayımlar¹³.

13 Bu broşürdeki bazı yazılar aslında daha önce Türkbilik Revüsü'nün 7/1937 sayısında da yayınlanmıştır. Burada Ziya Şakir'e, Nizamettin Nazif'e, Nadir Nadi'ye, Hüseyin Cahit (Yalçın) cevaplar vardır. 1941 yılında yayınlanan kitap ise daha geniştir. Türkbilik Revüsü'nde kendisine yurt dışında olduğu süreçte yapılan yazılı ithamlara karşı kaleme aldığı ve 1937 yılında yayınlanan 'Hücumlara Cevaplar' yazısının sonunda şöyle söyler: "Şimdi bu hücumların hülasası ve mahiyeti:

1. Bana dört kişi hücum etmiş: B. Ziya Şakir, Nadir Nadi, Nizamettin Nazif, Hüseyin Cahid. Birincisinin aslını bilemiyorum. İkincisinin biliyorum. Nazif ve Cahid Arnavuttur.
2. B. Şakir beni hem münevver kabul ediyor, hem şairatçı yapıyor. Bir de hakperestlik ettiğime kızmış bana yakıştıramıyor. Eee. Gönlünden kopmamış, benim de iki gözüm iki çeşme oldu.
3. B. Nadir Nadi, benim padişahlığı kaldırdığıma, din ile devleti ayırıp bu devlete layıklığı resmen koyduğuma, 14 ciltlik tarih yazdığıma kızmış, benim yaptığım ve resmen ve maddeten malum olan bu şeylere inanmıyor. Kör güneş görmez diye, güneş yok olmamıştır.
4. B. Nazif, cedit Tepedelenli'nin Arnavut olduğunu yazdığıma kızmış, beni kafamda süçgeç olmamakla tahkir ediyor, O onunla pırasasının suyunu süzsün.

Çevresindeki münevver Türkçü sayısı her geçen gün artar. O ısrarla iç politika ile ilgili polemiklere girmemeye, bu konularda çok özel çevresi dışında kimseyle muhatap olmamaya gayret eder. Hatta Cumhurbaşkanlığının ilk yıllarında M. Kemal'e ters düşen Milli Mücadele erkânını kazanma politikası uygulayan İsmet İnönü'nün 'vekillik' teklifini bile geri çevirir (Nur, 1991:VI). Buna rağmen İnönü'nün çevresinin hücumlarına maruz kalmaktan kurtulamaz.

Kendisine bu derece hücum edilmesinin sebebi ise Büyük Larousse Ansiklopedisi'nin Fransızca baskısında "*Dr. Rıza Nur*" maddesine genişçe yer verilerek, "*Türk fikir, kültür ve siyaset hayatına yön veren bir kişi*" olarak sunulmasıdır. Nadir Nadi, Hüseyin Cahit Yalçın, Ziya Şakir, Vâ-Nu gibi birçok yazarın kendisine karşı cephe almasını 'normal karşıladığını' söylemekle birlikte cevapsız da bırakmayan Rıza Nur, bunu da "*Umumî efkârı zehirliyorlar. Bir kıymeti yok ama. Bari hakikatleri yazayım.*" diye yapar. Yalnız kendisine cephe açanlardan Refik Halid'e (Karay) çok içerler. "*O'nu onyed-onsekiz yaşlarından beri ta Şam'daki ve Halep'deki zamanına kadar bilirim. O'na cevabım şundan ibarettir: Topların maksimum çapı kırk ikiliktir. Vatan hiyanetinin de çapı yüz elliliktir. O bu devletin idam fermanı olan Sevr muahedesini harıl harıl olanca gayretiyle yaparken, biz o paçavrayı yırttık. Lozan'ı yaptık. Tû kahbe felek! Bir Sevr'ci bir Lozan'cıyı tahkir ve ilhama kalkıyor. Tû kahbe, dönele felek!..*" demekten kendisini alamaz...

Vâ-Nû'ya da 7.8.9 Mart 1941 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetelerinde yayınlanan bir cevap vererek hakkındaki ithamları çürütür. Va-Nu, Rıza Nur yurt dışında iken, (Nadi,1935). Nadir Nadi'nin Cumhuriyet Gazetesi'ndeki *Bizbize* Köşesi'nde "*Ben Delisi*" başlıklı yazısında iddia ettiklerinin benzeri bir yazı yazan Va-Nû'ya ağır bir cevap verir. Zaten Nadir Nadi'ye de "*Hücumlara Cevaplar*"ın Türkbilik Revüsü içinde yer alan bölümünde çok ağır bir cevap vermiş, "*Sen bana hafif gelirsin. Sen git baban gelsin. O beni, ben O'nu bilirim*" türünden bir cevap vermiştir. Nadir Nadi, bu yazısında Rıza Nur'un solucan gibi yaşadığını, ama toprak bellemek varken küçük dağları ben yarattım deme

5. Cahid beni Arnavud'larla birleşip ihtilal yapmakla itham etmek gayretinde, ne mugalâta? Yaşa be! Fakat bunu sarıh söyleyememiş, entrikalı cümlelerle anlatmak istiyor. Yılan gibi zehrini ağızına toplamış, çalılar içinde gizlenmiş, eğrile bükle saldırıyor.

Ötekilerin Cahid'e karşı meziyetleri var, yani onlar hiç olmazsa sarıh.

Şimdi şu ne karışık salata; hem de birbirini nakız. Biri bana hem münevver hem şeriatçı diyor. Bana ki, bütün hayatı layiklik ve bunu resmen yapmış adamdır. Biri tahkir olarak bir yığın Türk Tarihi yazdığımı söylüyor, biri de bu tarihi inkar ediyor. Biri Tepedelenli'nin Arnavutluğu bütün dünyaca malum iken bundan dolayı bana saldırıyor, onu Türk yapıyor. Cahid gibi bir Arnavut'ta benim benim gibi halis bir Türk'ü Arnavutları Türklere saldırtmakla itham ediyor.

Burada en dikkate layık şey beni Türklük aleyhinde göstermek gayretidir. Bunu da iki Arnavut yapıyor ki, bu daha ziyade dikkate değer. Hülasa, her biri bir yoldan benim Türkçülüğüme, layikliğime, tarihime saldırıyorlar. Zavallılar bunları benim yapmamı hazmedemiyorlar. Hele ecnebi unsurlar Türkçülüğe revac verdiğime köpürüyorlar. Bunlar bu şerefleri benden gidermeğe zorlanıyorlar. Nafile yırtınmasınlar. Lozan'ı, Moskova muahedesini ve daha birtakım şeyleri gidermeyi unutmışlar! Hatırlasınlar!..." Bkz. a.g.e. sf. 1694/93-1695/94.

sevdasına düştüğünü; *'La Rousse'un 20. En sieclei karıştırıyordum. Gözüm Türkiye üzerine bir makaleye ilişti. Bu makaleyi Paris'te oturan Rıza Nur diye bir beyin yazdığını duymuştum. Meğer bu Rıza Nur neymiş te bizim haberimiz yokmuş. 1922'de hilafeti kaldıran o, 14 ciltlik Türk tarihi yazan o, dilimizi arap ve acem salgınından kurtaran o imiş. Her şeyi o yapmış da bizim haberimiz yok imiş. Ben Rıza Nur Bey'in adını hayal meyal hatırlıyorum. Galiba bir zamanlar mebus idi. Eğer yazdıklarının yüzde birini yapmış olsa idi bunu mektep sıralarında öğrenirdik. Paris'te çıkan ansiklopediye de başkaları yazardı. (...)*" diye ifade eder, Dr. Rıza Nur'un bu cevabı çok ağırdır: *"Bu yazıyı her okuyan anlar ki, bay N. Hiçbirşey bilmiyor. Dünyadan haberi yok. Hatta basit bir yazı yazmayı bile bilmiyor. Çocuk... hem sadedil. Mektep sıralarında kendisine öğretilmemiş. (...) Babası Cumhuriyet'ten evvel zurra veya ırgat değildi; zengin de değildi. Bu devirde milyonları bulan serveti toprak bellekle de olmadı. (...) evvela Fransızca bilmediğini âleme göstermiştir. (...) Kamus'u görmemiştir. Bunu kendi sözleri ispat ediyor. Yalanını meydana koyuyor, nasıl bakın: 'Gözüm Türkiye konusundaki makaleye ilişti... 1922'de hilafeti kaldıran Rıza Nur imiş, o 14 ciltlik Türk Tarihi yazmış... ilh...' diyor, bir defa bu malumat Türkiye kelimesinde değil Rıza Nur maddesindedir. Sonra bana orada hilafeti kaldırdı demiyor, padişahlığı (monarchie) kaldırdı diyor ki, doğrusu budur. Demek bu malumatı yarım yamalak kulaktan işitmiş veya Fransızcadan anlamıyor. Demek atıyor. Bize atıp tutmakla kendine menfaat görmüş, atmış. Atsın. Bu makaleyi benim yazdığımı işitmişmiş... Bu da yalan. Ben yazmadım. Bu kamuslara her önüne gelenin makalesini derc etmezler. Her adamın adını da koymazlar. İsterse bay N. bir şey, mesela babası için yazıp göndersin, dercediyorlar mı, etmiyorlar mı, görsün. Rıza Nur ve Türkiye hakkındaki makaleleri benim yazmadığım şurdan belli ki, mesela Lozan'dan hiç bahsetmiyor. Ben yazsam bundan muhakkak bahsedirdim. Bu çocuk benim 14 ciltlik Türk Tarihi yazdığımı da inanmamış, Türkiye'de ve Avrupa'da bilinen kitabı bay N. bilmiyorsa bu cehalet ne benim, ne kitabın, ne de Larousse ve ne ona bunları yazanın kabahatidir ..."* (Türkbilik Revüsü, 1937:7). Rıza Nur, gerek Nadir Nadi'ye, gerekse daha sonra bu iddiaların benzerini ortaya koyan Va- Nu'ya Larousse'de çıkan Rıza Nur maddesini ve diğer maddeleri kendisinin yazmadığını söylese de Hatırat'ında *" Bir Fransız âliminden neşir olunmakta olan Larousse Kamusu'na konmak üzere Türk Recul-i devlet, şair ve meşhur adamları istemişler. O da benden yardım istedi. Yazıyorum. (16 Kânunusani(Ocak) 1931)"* (Nur, 1967:1676) demektedir. Yani, iddia edildiği gibi anılan ansiklopedideki Türkiye, Rıza Nur ve Mustafa Kemal maddelerine katkısı Hücümlara Cevaplar'da söylediği gibi değildir.

Refik Halid Karay'da hatıralarında Rıza Nur'un Larousse'la ilişkisini şu şekilde naklediyor: *"Meşhur Larousse müessesesi 20. Asır Ansiklopedisi Türkiye faslını hazırlarken o devletin sabık bir Maarif vekili Paris'tedir diye haber alıyor ve Türkiye ile alakalı kısımları ve isimleri ona yazdırtıyor. Bir Maarif vekilinden daha salahiyet sahibi kim bulunabilir ki? İşte o Maarif vekili de ansiklopediye Mustafa Kemal için 33 satır yazıyor, kendi ismi olan Rıza Nur için 27 satır..."* (Karay, 1990:272-277).

8 Mayıs 1942 Rıza Nur'un yayınlanan son eserinin çitması: *Türkçü, İlmî, Edebi Haftalık Tanrıdağ Dergisi*, 18 sayı. (18 sayı Eylül 1942).

8 Eylül 1942 gece 0.20'de vefat ediyor.

Ertesi gün, Atsız Bey, eşi Bedriye Hanım ve çevresindeki Türkçü gençlerin omuzlarında Taksim, Şehit Muhtar Caddesi Sülün Palas Apartmanı'ndaki dairesinden Merkezefendi Mezarlığı'ndaki ebedi istirahatgâhına doğru yola çıkar... Mısır'daki vasiyeti bir kez daha olmaz... Sinop yerine İstanbul'da Merkezefendi Mezarlığı 4. Adadaki aile kabristanında toprağa verilir...

Ve Atsız Bey, merhumun mezar taşına yazdırır: **"Türklük için yaşadı öldü."**

Türk Tarihi yazan, ama yakın dönem Türk tarihi içinde önemli bir yeri olduğu kuşku götürmez bu adamın ölümü ise gazetelerde ancak birer sütunluk haber olur¹⁴.

Atsız'ın girişimiyle, uzun yıllar Türkçü gençler her 8 Eylül günü Rıza Nur Bey'i mezarı başında anarlar. Atsız'ın katılmadığı zamanlarda da bu işi Altan Deliorman Bey üzerine alır, tek başına veya birkaç kişiyle de gittikleri olur, fakat 1967 yılında hatıralarının neşredilmesiyle birlikte, bu yapılmaz. Şu anda ise merhumun mezarı bakıma muhtaç vaziyette ve neredeyse bir harabe gibidir.

TBMM'nin Milletvekilleri Albümü'nde ise Merhum Rıza Nur'un kısa özgeçmişi şu şekildedir: *"Camiikebir- 1878, Mahmut, Hacere Hacile, Kuleli Askeri İdadisi ve Askeri Tıbbiye, Gülhane'de cerrahi ve ortopedi ihtisası, Fransızca, Tıp doktoru, Haydarpaşa Hukuk Mektebi Müderris Muavini, İttihad ve Terakki Cemiyeti üyesi, yazar, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı I. ve IV dönem Sinop Mebusu, Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurucu üyesi, I. Dönem Sinop Milletvekili, I. İcra Vekilleri Hükümeti Maarif, 3., 4.,5 . Dönem İcra Vekilleri Heyeti Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekili, Lozan Konferansı Heyeti 2. Delegatesi, II. Dönem Sinop milletvekili, Nizamname-i Dâhili ve Kitaplık Encümenleri reisi, evli, ölü tarih: 8.09.1942 (TBMM Albümü 1920-2010, I. Cilt:56-117).*

Sonuç olarak...

Merhum Dr. Rıza Nur Bey'in devlet ve millet hayatında takdirle hatırlanacak pek çok hizmetinin olduğu; çileli, mücadeleli yılları kapsayan bir ömür yaşadığı muhakkaktır.

Mesleğinde zamanına göre önemli başarılar elde etmiş, eser vermiş, çok çalışmış bir insan olduğunda da hiç kimsenin en ufak tereddüdü bulunmamaktadır. Ne var ki, merhumun siyasi hayatı son derece çalkantılarla geçmiş, adeta oruç tuttuğu insan ile bayram etmemiş; bir şekilde karşılaştığı, belli bir dönemde birlikte hareket ettiği insanlar dahil her kimi biliyorsa, tanıyorsa mutlaka ihtilafli bir sürece işaret eden hatıraları bulunmaktadır.

Kendisinin önemli eserlerinin en başında saydığı Türk Tarihi adlı 14 ciltlik kitabı, bilimsel değildir, sistematikten yoksundur ve gerekli gereksiz pek çok ayrıntı ile doludur. Hatta pek çok maddi hatayı da içermektedir. Bu nedenledir ki, Rıza Nur'u çok seven, manevi evladı durumundaki Nihal

14 Bkz. 9 Eylül 1942 günlü Cumhuriyet, Vatan, Akşam gazeteleri. Sadece Vatan gazetesi bu vefat haberini okuyucularına ilk sayfasından tek sütunla duyurur. Diğerlerinde bu haber iç sayfalardadır.

Atsız bile bu tarih çalışmasının sistematikten yoksunluğunu rahatlıkla ifade edebilmiştir. Nihal Atsız iyi bir tarihçidir. Değerlendirmeleri bu bakımdan ayrıca önem taşımaktadır.

Fakat kendisinin de en baş eseri olarak değerlendirdiği bu çalışma, ilklerden olduğu, önemsenecek derecede ciddi bilgileri de kapsadığı içindir ki, yazılıp yayınlandığı süreçte bir hayli ilgi görmüştür.

Rıza Nur Bey'in günümüz insanları bakımından önemi ve popülaritesinin sürdürülebilir olmasının nedeni, bir çok spekülâtif bilgileri sunan Hayat ve Hatıratım isimli eserindedir. Bu eserin hangi şartlar altında yazılıp yayınlandığını da aşıkardır, dolayısıyla içeriğini çok fazla ciddiye almamak doğru bir tavır olacaktır. Başta da belirtildiği üzere, bu eserin varlığından haberdar oluncaya ve içeriğine ilişkin bir fikir, kanaat hâsıl edinceye kadar, pek çok Türkçü, Turancı isim Rıza Nur'u vatanından cüda olmuş, uzaklaştırılmış bir entelektüel dava insanı olarak tanımış, hatta ötesine geçerek Türkçülüğün en büyük ve mümtaz şahsiyetlerinden birisi olarak yaklaşmış fedakârlıklar içinde geçtiğini düşündükleri hayatını büyük bir ibretle ve şükranla dile getirmeye başlamışlardı.

Ne var ki, bu Hatırat ile Rıza Nur'a bir şekilde sempati hatta hayranlık duyan bu insanlar, -başta Nihal Atsız olmak üzere- ortaya koyduğu hayat tarzına, söylemine, diline ilişkin olarak çok şaşırılmışlar; hiç beklemedikleri anda çıkan böyle bir hatırat dolayısıyla Rıza Nur'un manevi mirasını zedelediğine hükmetmişlerdir.

Hatırat üzerine yapmış olduğumuz ve kitaplarımızda ayrıntılı olarak anlattığımız karşılaştırmalı incelemelerden de görüleceği üzere, anlatımlar tarihi gerçeklerle, belgelerle, somut ve nesnel verilerle pek çok yerde uyuşmamaktadır. Merhum Rıza Nur'un her olayın merkezine kendisini aldığı, son derece subjektif değerlendirme ve iddialara sıklıkla gittiği açıkça görülmektedir. Hatırat, gün ve olay örgüsünü netlikle sunamamakta, belgeleri içermemekte, merhumun hafızasında kalanlarla, kendisinin anladığı/ anlattığı bir format içinde sürüp gitmektedir. Doğal olarak da, tarihi vesikalara inip olaylar tek tek ele alındığı zaman -ki, bu kitapta sıklıkla böyle örneklemelere gidilmiştir- birinci elden tarihi kaynak olma değerini önemli ölçüde yitirmektedir.

Hatıratındaki tutarsızlıklarına, hissiliklerine, samimiyezsizliklerine işaret edebilmek amacıyla başta Türk Tarihi adlı eseri ve TBMM Zabıtları olmak üzere, başkaca yerlerde, kaynaklarda Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak gibi şahsiyetlere yönelik sarf etmiş olduğu övgü dolu sözlerin hatırlanması yeterli olacaktır.

Rıza Nur, sadece mesleki veya siyasi ilişkide bulunduğu insanlarla ilgili olarak değil, karısı, kayınpederi, bacanağı, kardeşleri de dâhil olmak üzere aile fertlerine de çok ağır sözler söylemekten, yakıştırmalara gitmekten kaçınmayan bir insandır.

Bu bakımdan merhumun kişilere yönelik olarak söylediği sözlerin, yakıştırmaların, öznel değerlendirmelerin hiçbir kıymeti, önemi yoktur. Hatta iyi bile dese yoktur. Merhumun içinde

bulduğu hal bir hastalığa işaret etmektedir. Gençlik yıllarından beri hep kuşkucu ve evhamlı olmuş, bu hali de içine girdiği her ortamla kavgalı ayrılmasına yol açmıştır.

Cumhuriyet'i kuran kadrolara yönelik ağır eleştirilerinin en temel sebebi kendisini dışlanmış hissetmesidir. Şayet, TBMM Hükümetlerindeki görevlerinden sonra, Cumhuriyet Hükümetleri içinde de görev alabilseydi, o kanaatçiyim ki, bu kadar ağır eleştirilerde bulunmaz, Hatırat'ını da böyle yazmazdı. Hatta Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta Arnavutları isyana teşvik bahsini etmemiş olsa belki yine bu kadar ağır hücumlarda bulunmazdı. Kaldı ki, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta Dr. Rıza Nur'a yönelik söylediği sözler ve yönelttiği tenkitler ise doğrudur, haklıdır. Rıza Nur böyle bir fiil içinde bulunmuş, kendisi de vesikalar da bu husustaki eylemlerini bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

Rıza Nur, Moskova Antlaşması'nda bulunmuştur. Fevkalade katkıları olmuştur. Bunu heyet başkanı olarak kendisiyle birlikte Moskova'ya giden arkadaşı, gerçekten hakkaniyetli bir insan olan Yusuf Kemal Tengirşenk Bey'de açıkça söylemektedir. Keza Lozan'a katkılarını hem Mustafa Kemal Paşa, hem de İsmet İnönü belgelerle ifade etmekten çekinmemektedirler. Ancak, merhum Rıza Nur bu iki antlaşmanın da başarılı kısımlarının neredeyse tümüyle kendisinin eseri gibi algılanmasını, kabullenilmesini istemektedir ve eksik gördüğü, eleştirdiği hususlara ise hiç iştirak etmemek arzusu içindedir ki, doğal olarak devlet ve siyaset hayatında bulunan insanlar bakımından bu müşterek ve müteselsil sorumluluk anlayışı ile hiç bağdaşmaz ve doğru da kabul edilemez.

Öte yandan imkânsızlıklar içinde bir Maarif Vekilliği (Milli Eğitim Bakanlığı) görevi üstlenmiştir, bu görevi içinde gerçekten çok idealist olsa da, çabalasa da hem görev yaptığı süre, hem diğer meşguliyetleri hem de fiziki imkân ve kapasiteler bunları gerçekleştirmesine imkân vermemiştir. Üstelik geçimsizliği, detaycılığı vaktini rasyonel değerlendirmedeğini, bir bakanın seviyesinde olmayan işlerle bile meşgul olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak şurasını da görmek ve sormak gerekir ki, Rıza Nur'dan günümüze, bütün artan imkânlara rağmen başarısından söz edebileceğimiz hiçbir Milli Eğitim Bakanımız var mıdır?

Sihhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekilliği (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) görevi de yine çok tartışmalı olmuş, TBMM'de sürekli eleştirilere maruz kalmıştır. Elbette görev yaptığı sürede ülke ve millet olarak içinde bulunulan şartların elverdiği ölçüde, hatta şartları zorlayarak başarılı olma gayretinde olsa da, bu görevlerini çok parlak bir şekilde ifa ettiğini söyleyebilmek de zordur. Olayları o günlerin öznel şartları içinde düşünmez, ele almaz isek anakronizme (tarihsel yanılğı) düşeriz ki, bu da doğru olmaz.

Diğer taraftan siyasi hayatı esasen 1924 sonrası bitmiştir. Her ne kadar yurt dışına çıkışı 1926'yı bulsa da, arada geçen zaman içinde TBMM'ye fazla uğramamış, siyasi faaliyetlerini aza indirmiştir. Yurt dışında iken siyasetle meşgul olmasa bile yakından takip etmeye uğraşmış, kanaatimiz o ki, hatırat yazmak niyetinde değilken, en azından hatırat yazmak için gerekli olan şahsi evrakını bile yanına almamışken ani bir karar ile böyle bir yola girmiştir. Belki, Lozan dâhil, hatıratında ele aldığı konulara

ilişkin evrak yanında olsa idi, en azından bu kadar sistematikten yoksun, tarihsel süreçle çelişen bir hatırat ile karşılaşmaz, daha dolu, doyurucu, tarihsel gerçeklere bağlı bir çalışma görebilirdik.

Elbette her hatırat büyük ölçüde yazanın öznel alanından unsurları barındırır, iç dünyasını yansıtır ve belirli ölçüde yanlıdır. En azından yazanın gözüyle olayları aksettirir. Dolayısıyla hatıratların okuyucularca daha sorgulayıcı okumalara tabi tutulması normaldir. Fakat Rıza Nur Bey'in hatıratı bu bakımdan eşi benzeri görülmemiş, farklı bir örnektir ve maalesef çok kötüdür.

Ölümüne kadar millete hizmet çabasından geri durmaması, kendi parasıyla ve imkânlarıyla Tanrıdağ dergisini yayınlamaya çalışması ise ayrı bir önem ve değer taşıyan yönüdür. Dergi ile ilgili kuşkusuz ki, pek çok değerli düşünce ve görüş serdedecek uzmanlar olacaktır. Ancak, hayatını tababet mesleği ile kazanan, siyaset yapan, tarih üzerine çalışan, edebi metinler neşreden veya yazan bir zatın bunlara ilaveten, neredeyse tek başına bir dergi çıkarma çabası mutlak surette takdire ve hayrete şayan bir bitip tükenmez enerjiye işaret etmektedir.

Kendisinden geriye pek çok eser kalmıştır. En mühim eseri ise, bugün bile Sinop'un en güzel binalarından birisi olan Dr. Rıza Nur Kütüphanesi'dir. Kendi parasıyla aldığı, içine çok nadide eserler bağışladığı, yaşaması, ayakta kalması için akar oluşturduğu kütüphane merhumun ülkede adını taşıyan tek kamusal mekan olarak da ayrıca dikkat çekmektedir¹⁵ (Taşan, 1977: 99).

Sevabıyla günahıyla artık aramızda olmayan, ama millet, devlet yolunda bilimsel, kültürel, siyasal, diplomatik sahalarda pek çok hizmet vermiş olan bu insana karşı rahmet ve mağfiret dilemek, Yüce Allah'ın taksiratını affetmesini temenni etmek bizim görevimizdir.

15 Halen Sinop'ta okuyucuya "Dr. Rıza Nur İl Halk Kütüphanesi" adıyla hizmet veren bu kütüphane için Türkbilik Revüsü'ndeki "Sinop da Rıza Nur Kütüphanesi" başlıklı makalesinde şunları anlatır: "Bu kütüphaneyi çok para dökerek, içine eşya ve beş bin kitap koyarak vücuda getirdim. İrad olarak da bir çiftlik, on oda ve iki salonlu bir ev iki de arsa verdim. Bunların hepsini 2 Nisan 1340'da Sinop Mahkeme-i Şer'iyesinde vakf ettim ve sonra da Sinop Noterliği'ne tasdik ettirdim. (...) O vakitten bu vakte yığıldıkça yani yılda iki-üç yüz kitap yollarım. Bir müddettir yollamıyorum, çünkü eski kitaba ve hayra da gümrük istiyorlar. Kitaplara bakıldığı yok, hayra devam edemiyorum." Rıza Nur Bey'in Kütüphanesi zamanının şartlarına göre çok iyi yapılmış bir binadır. Bütün ayrıntılarını düşünmüş; kendi parasıyla tuttuğu kütüphane memuru ve hademesi için bile lojman yaptırmıştır, 20 odalı, dört sofalıdır. İki mutfak, iki çamaşırlığı ve iki fırını vardır. Arazisine tenis ve emsali spor yapmak fikrindedir. Bir odasını da fakirlerin muayenesi için düşünmüş ve hatta bu amaçla cerrahi alet ve edevatının da vakfetmiştir, bir odasını da Sinop'un madeni, bitkisel ve hayvani, sinai mahsullerinin sergisi için müze olarak tasarlamıştır, yangından korunması için ise bahçesine duvar çektirmiştir, binaya yangın tüpleri koydurmuştur. Bunun için Belediye idaresi ile epeyce uğraşmıştır. Kütüphaneye ilişkin yakınmaları da çoktur, dışarıya kitap verilmesinden iyi bakılmadığına kadar pek çok husustan şikâyet ettiğini ama kimsenin ilgilenmediğini de yine burada zikreder. Bkz. Türkbilik Revüsü, 7-1937, sf. 1655/53-54-55. Rıza Nur'un vefatını takiben, gerek son vasiyeti, gerek evlatlığı olması nedeniyle Atsız, kütüphane, arsa ve çiftliği almak üzere dava açmış, ancak Sinop Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 18.09. 1950 tarih ve 949/428 esas ve 950/9-237 sayılı karar ile davanın reddine karar verilmiştir. (Bkz. Taşan, 1977).

Son sözleri, Türkiye'ye döndükten sonraki dört yılında kendisiyle birlikte olan, Rıza Nur'u gerçekten seven ama malum Hatırat ile büyük bir sükûtu hayale uğrayan merhum H. Nihal Atsız'a bırakıyorum: *“Rıza Nur, son derece şuurlu, uyanık ve engin bir sevgiyle Türklüğe bağlı idi. Her konuda bir fikri, hem de derin ve kendisine mahsus fikri olan bir mütefekkindi. Bütün ömrü boyunca Türklük için yaşamış ve ölümü de o uğurda olmuştur.”*

KAYNAKÇA

Ateşoğlu, M. (1962). Türkçü Rıza Nur Aynı zamanda Bir Şair idi, Sevenlerinin Kalemile Rıza Nur, Toprak Yayınlan, İstanbul .

Atsız, N. (1962). Sevenlerinin Kalemile Dr. Rıza Nur, İstanbul.

Avşar, Z.(2011). Muhalif Bir Türkçü'nün Portresi, Bengi Yayınları, İstanbul.

Deliorman, A. (1978). Tanıdığım Atsız, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,

Gençoğlu, M. (1962). Atsız, Dr. Rıza Nur'u Anlatıyor, Milli Yol Dergisi Sayı 32, İstanbul.

Karay, R.H. (1990). Bir Ömür Boyunca, İletişim Yayınları, İstanbul.

Nadi, N. (1935). “Ben Delisi”, Bizbize Köşesi, Cumhuriyet Gazetesi (11 Teşrinisani 1935).

Nur, R. (1937). Türkbilik Revüsü.

Nur, R.(1967). Hayat ve Hatıratım, Cilt 1, Altındağ Yayınları, İstanbul.

Nur, R. (1991). Rıza Nur'un Lozan Hatıraları, Boğaziçi Yayınları, İstanbul .

Okçuoğlu, A. (1956). Dr. Rıza Nur'un Hayatından Notlar, Kopuz.

Orkun Dergisi, 1951, Sayı:49, Işıl Matbaası, İstanbul.

Samson & Dalila, (1921). 3 Perdelik Opera, Türkçeye çeviren Dr. Rıza Nur, Sinop Basımevi, Sinop.

Tanyu, H. (1962). Zamanın Tüketemediği Rıza Nur, Orkun Dergisi, Eylül Sayısı.

Taşan, B. (1977). Bir Şehir Üç İnsan, Soyut, Aylık Edebiyat Dergisi, Ocak Sayısı.

Tengirşenk, Y. K.(1947), Rıza Nur, Altın Işık, S. 8, s. 4-5.

TBMM Albümü, (2010). 1920-2010, I. Cilt, Ankara.

Tevetoğlu, F.(1968). Büyük Türkçü Süleyman Paşa, Türk Kültürü , Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını ,Sayı: 70, Ankara.

Tütengil, C.O. (1967). Dr.Rıza Nur Üzerine, Altındağ Yayınevi, İstanbul.

